CASES FRA DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG

INSPIRATIONSKATALOG

ØKOLOGISK landsforening

INSPIRATIONSKATALOG
– CASES FRA DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG

UDGIVET AF
Økologisk Landsforening 2017

REDAKTION
Lone Andreasen
Mette Telefoni
Karen Munk Nielsen

LAYOUT
Mai Tschjerning Simonsen
Carolina Østergaard Vester

TRYK
Rosendahls

PROJEKT
Det Samfundsnyttige Landbrug

STØTTET AF
Villum Fonden

VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

ØKOLOGISK landsforening

NORDISK MILJØMÆRKNING
5041 0457
Svanemærket tryksag
Rosendahls

INDHOLD

FORORD **5**

INTRODUKTION **6**

CASES:

Almende ApS - Samarbejde mellem landmænd, pensionskassefinansiering 8

Bundgaard Sharemilker - Samarbejde mellem landmænd, delelandbrug 12

Egholm Folkefarm - Borgerinvolvering 16

Hegnsholt Hønseri - Borgerinvolvering 20

Højvang Økologi - Naturpleje 24

LivSalling - Samarbejde mellem landmænd, fællesskab 28

SamsØkologisk - Lokal økologisk jordbrugsfond 32

Skyttes Gartneri ApS - Samarbejde mellem landmænd, driftsfællesskab 36

St. Vildmosens Naturgræsningsfællesskab - Fælles naturpleje 40

Topkærgaard - Sociale arbejdspladser 44

Westergaards Planteskole - Sociale arbejdspladser 48

APPENDIX: TILGANG TIL UDVIKLING AF MODELLER FOR FREMTIDENS LANDBRUG **52**

FORORD

Som noget helt naturligt arbejder økologiske og biodynamiske landmænd med en ambitiøs og fremsynet dagsorden, hvor selve økologien bliver en platform mere end målet. Det er ikke så underligt, da der bag en regelstyret praksis ligger et sæt af grundlæggende principper omkring sundhed, økologi, retfærdighed og forsigtighed, som udfordrer os til at stræbe efter at skabe det ypperste, bæredygtige landbrug. Landmænd arbejder med at finde nye ejerformer og finansiering, der sikrer, at unge kan overtage økologiske ejendomme og mere jord blive omlagt. De arbejder for at skabe sunde, bæredygtige forhold for økonomien, for medarbejdere og for mennesker, som har særlige behov for samfundets omsorg, og som kan finde deres rette hylde og trivsel i landbruget. Det sociale ansvar stopper ikke ved lønsedlen men omfatter det lokalsamfund, landbruget er en del af.

Økologien er til stadighed udfordret af sin egen ambition om at skabe en landbrugsproduktion, der har minimal påvirkning på miljø og klima, bidrager positivt til at bevare mulden og skabe den frodighed og biologiske mangfoldighed som kloden råber på - altså samfundsnytte. Projektet Det Samfundsnyttige Landbrug er en bestræbelse på at løfte økologien ind i en tid, hvor vi er dygtigere til at forfølge vores mål. De første skridt er taget; aktiviteterne har været omfattende og danner et værdifuldt afsæt for en videre rejse ind i nye mulighedens land.

Økologisk Landsforening har gennemført projektet Det Samfundsnyttige Landbrug i perioden 2014-2017 velvilligt finansieret af Villum Fonden. Projektet er etableret med casen Almende Aps som partner og i et samarbejde med 10 andre cases:
Bundgaard Sharemilker, SamsØkologisk, Skyttes Gartneri, Hegnsholt Hønseri, Westergaards Planteskole, LivSalling, Egholm Folkefarm, Højvang Økologi, St. Vildmoses Naturgræsningsfællesskab og Topkær Økologi.

En styregruppe med Ole Bloch Engellyst (formand), Anders Rousing, Klaus Sall, Klaus Loehr-Petersen, Mads Helms, Per Kølster, Kim Qvist og Claus Østergaard har understøttet og guidet projektet igennem forløbet. Mange mennesker med kompetencer, der har været betydningsfulde for projektet, har deltaget i samarbejdet, så projektet er lykkedes.

Vi takker fonden for sin deltagelse, bevilling og støtte til gennemførelsen, ligesom alle andre involverede partnere, landmænd såvel som medarbejdere, skal have stor tak. Det er med den enkeltes engagement og den samlede indsats, projektet er kommet i mål.
Tak til alle.

Per Kølster
Formand, Økologisk Landsforening

INTRODUKTION

NYE MODELLER FOR FREMTIDENS LANDBRUG
Projektet Det Samfundsnyttige Landbrug har udviklet nye modeller for økologiske landbrug. De nye modeller baserer sig på nye samarbejder, ejer- og finansieringsformer, som bidrager til at løse landbrugets generationsskifteudfordring og det faktum, at unge økologiske landmænd har svært ved at etablere sig. Samtidig kan de nye modeller bidrage til at løse aktuelle samfundsudfordringer som behov for sociale arbejdspladser, øget biodiversitet, håndtering af udledninger til natur samt positive effekter på klimaet.

Projektet har arbejdet med cases. De valgte cases har udviklet forskellige typer af samarbejder. Oversigt over de cases i projektet og de samarbejder og modeller, de har udviklet.

CASE	SAMARBEJDE	MODEL
Almende ApS	Mellem landmænd Mellem landmænd og borgere via en pensionskasse	Pensionskassefinansiering
Bundgaard Sharemilker	Mellem nye landmænd og etableret landmand	Delelandbrug
SamsØkologisk	Mellem landmænd og borgere gennem lokal jordfond	Lokal jordfond
Skyttes Gartneri	Mellem specialiserede landmænd	Driftsfællesskab
Egholm Folkeefarm	Mellem landmand og borgere omkring produktion	Folkefarm
LivSalling	Mellem landmænd med samme driftsform	Kulturfællesskab
St. Vildmoses Naturafgræsningsselskab	Mellem landmænd og jordejer ang. naturpleje	Naturpleje
Højvang Økologi	Mellem landmand og jordejer	Naturpleje Abonnementsordning
Hegnsholt Hønseri	Mellem landmand og borgere Mellem landmand og borger ang. produkt	Forudbetaling
Westergaards Planteskole	Mellem landmand og kommune	Sociale arbejdspladser
Topkærgaard	Mellem landmand og kommune	Sociale arbejdspladser

ARBEJDET MED CASENE
For hver case har projektet som det første udarbejdet en udviklingsplan. Planen beskriver status for casen, en vision samt hvilken strategi, der skal lægges for at nå fra status til vision.

Dernæst er der udarbejdet en handlingsplan for de første udviklingsopgaver i casen. Der er sat et mål for denne handlingsplan, som alle parter i casen styrer imod, og lagt et budget. Efterfølgende har arbejdet bestået i at gennemføre handlingsplanen.

Til hver case har været tilknyttet en udviklingskonsulent fra Økologisk Landsforening, der har sørget for, at planen følges eller tilpasses efter behov.

INSPIRATIONSKATALOGETS OPBYGNING
Hver case er beskrevet her i inspirationskataloget. Beskrivelsen af casen er opbygget således:

Første side præsenterer casen. Her beskrives også hvilke aktiviteter, der er udført og finansieret af DSL.

Anden side omhandler det samarbejde, som har været genstand for arbejdet med casen.
Samarbejdet er beskrevet ved:

- En figur, der viser casens parter og aftaler, der er etableret. Den grønne farve repræsenterer landmænd, orange er borgere, sort er jordejere og blå er offentlige institutioner. Principperne bag den grundlæggende figur er omtalt i *Appendix: Tilgang til udviklingen af modeller for fremtidens landbrug* (side 52).
- Aftaler i samarbejdet
- Økonomiske aspekter ved samarbejdet
- Erfaring og læring, der er opnået ved etablering af samarbejdet

Tredje og fjerde side er en reportage, der præsenterer de mennesker, der optræder i casen, deres drømme og planer, hvad der driver dem, og hvad de allerede har nået.

Inspirationskataloget er udarbejdet, så de enkelte cases kan læses uafhængigt af hinanden.
De er til rådighed på hjemmesiden www.samfundsnyttigtlandbrug.dk og kan downloades hver for sig og sammen i inspirationskatalogets helhed.

Lone Andreasen
Projektleder, Økologisk Landsforening

Almende ApS

Fem økologiske og biodynamiske landbrug har i en årrække samarbejdet om at udvikle en ny model for at drive landbrug. Deres vision er et landbrug, hvor der bl.a. er flere produktionsgrene og mere liv på gårdene, landmænd kan komme ind og ud af samarbejdet, og gælds- og rentebelastningen afkobles produktionen, som støttes af et fællesskab. I den anledning har de skabt en kontakt til Villum Fonden.

Martin Bech, Günther Lorenzen og Henning Lorenzen er hovedkræfterne bag Almende ApS ved Tønder, et biodynamisk driftsselskab for tre gårde, erhvervet af pensionskassen AP. Foto: Morten Telling

DSL'S ENGAGEMENT I ALMENDE APS

Gruppen af økologiske og biodynamiske landmænd kontakter Økologisk Landsforening, som herefter søger Villum Fonden om finansiering af projektet Det Samfundsnyttige Landbrug. I projektet indgår gruppen herefter som projektpartner og case. DSL finansierer en projektleder og en proceskonsulent på casen.

Gennem Økologisk Landsforening opstår en kontakt til pensionskassen AP, som er interesseret i at overtage jord og bygninger på de fem landbrug. DSL finansierer det juridiske arbejde, der knytter sig til processen, hvor AP overtager tre af gårdene, og hvor to af landmændene etablerer landbrugsvirksomheden Almende ApS til at drive landbruget. Desuden finansieres diverse rådgivere til sammenlægning og planlægning af driften af de tre gårde. Der igangsættes en driftsform, hvor bl.a. overfladekompostering benyttes til at opbygge jordfrugtbarheden. I den forbindelse opbygges også et samarbejde med Tønder Kommune om tilførsel af have-parkaffald som kulstofkilde til jorden.

FAKTA

- Almende ApS er et biodynamisk landbrugsfælleskab i Sønderjylland.
- Det består af gårdene Langmose, Rosenholm og Holmgård.
- Der dyrkes 720 ha jord, hvoraf 160 ha dyrkes pløjefrit.
- Der holdes 360 biodynamiske køer, mælken leveres til Naturmælk.
- Almende er selvforsynende med foder på nær nogle mineraler.
- Køerne får udelukkende hø som grovfoder.
- Kraftfoderet består af korn, ærter, hestebønner, lupin og havre.
- Der produceres konsumkorn på 200 ha.

www.almende.dk

Samarbejder omkring Almende ApS

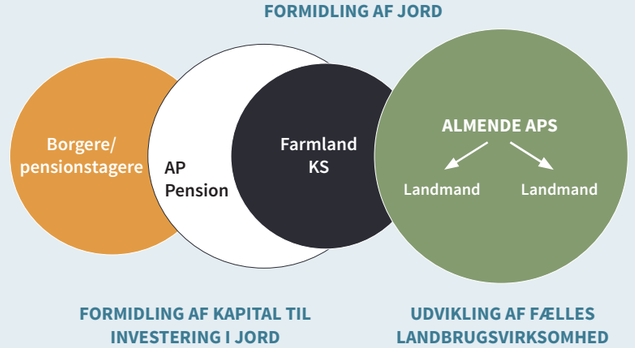

PARTER OG RELATIONER

I denne case er der udviklet et samarbejde mellem landmænd samt mellem landmænd og en pensionskasse. Landmændene danner selskabet Almende ApS til at drive landbrug. To landmænd indgår som ejere i det nye driftselskab.

Almende ApS etableres i forbindelse med, at AP Pension overtager de tre landbrugs jorder og bygninger. I praksis foregår det ved, at Dansk Farmland KS – fondsmidler fra AP Pension - etablerer datterselskabet Farmland ApS 1, som køber de tre landbrug og forpagter jord og bygninger ud til Almende ApS. Almende ApS ses som et skridt i retningen af den vision, landmændende arbejder med.

AFTALER

Opstart af Almende ApS er bankfinansieret med garantistillelse fra Almende ApS' ejere, leverandører og aftagere. En ejeraftale regulerer samarbejdet mellem ejerlandmændene og mellem dem og selskabet. Den ene af ejerne ansættes som direktør. Den anden som økonomiansvarlig.

Der etableres en professionel bestyrelse med kompetencer inden for landbrugsdrift, virksomhedsøkonomi og forædling.

Almende ApS og Farmland ApS 1 indgår en uopsigelig 10-årig forpagtningsaftale, dog kan forpagtningsafgiften forhandles. Efter 10 år har forpagter forkøbsret; forpagtningen kan alternativt forlænges. Prisen er købesummen plus 80 pct. af given konjunkturstigning i perioden. Forpagter er ansvarlig for at tegne forsikringer, og det er aftalt, hvordan reparation og vedligehold samt behov for nyinvesteringer gennemføres.

ØKONOMI

Ejerformen bevirker, at landbrugsdrift kan etableres med væsentligt lavere behov for kapital, fordi jord og bygninger ikke skal erhverves. Landmænd kan desuden lettere træde ind og ud af driftsselskabet.

For at reducere forpagtningsafgiften til Famland Aps 1, er de tre landbrug søgt handlet til så lav en pris som muligt, uden at landmændene gældsættes herved. Forpagtningsafgiften svarer til en forrentning af den investerede kapital på i gennemsnit ca. 5,7 %, hvilket er højt sammenlignet med realkreditrente. En kombination af pensionsmidler og realkredit ville være ønskelig set fra landmændenes side.

Landmændenes eneejerskab til Almende ApS opfattes som en overgangsløsning. Der arbejdes på at finde nye kapitalindskydere til Almende ApS, således at egenkapitalen også kan øges.

ERFARINGER OG LÆRING

Landmændene bag Almende ApS er modne landmænd, og et generationsskifte er et aktuelt tema. Det ville have været en fordel at have påbegyndt dette, da ApS'et blev dannet, men prioriteringen var en anden. Unge landmænd ville sammen med de erfarne have udgjort et godt team i forhold til samarbejdspartnere som banker, aftagere og leverandører.

Strategi for vedligehold og udvikling af produktionsfaciliteter skal sikres i aftalen med jordejeren. Desuden er der brug for, at samarbejdspartnere, leverandører og aftagere, jordejere og bank er villige til at indgå i et samspil, der kan sikre tilstrækkelig smidig finansiering i opstartsperioden.

Landmændenes dobbeltroller som hhv. direktør/økonomiansvarlig og udførende i det praktiske arbejde har i pressede perioder truet informationsflowet mellem ledelse og bestyrelse. Almende ApS er derfor blevet reorganiseret med ny direktør.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)

DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening

VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

Farvel til SELVEJET

TEKST: IRENE BRANDT **FOTO:** MORTEN TELLING

Indtil foråret 2015 var Günther Lorenzen gårdejer. I dag er han direktør i anpartsselskabet Almende. Sammen med sin hustru, Christa, ejede han den biodynamiske kvæggård, Langmosegård ved Tønder. I dag er de gennem deres medejerskab af Almende forpagtere - men stadig biodynamiske mælkeproducenter. Og han er ikke alene. Lige nu er der to familier, der har anparter i Almende, de har solgt deres gårde til AP Pension og forpagtet deres egne samt en nabogård tilbage; og der er to i kulissen. Med tiden skal anpartsselskabet Almende blive drivkraften i et samfundsnyttigt og nytænkende landbrugsfællesskab.

FLERE SCENARIER

Ønsket om at etablere et landbrugsfællesskab er ikke ny i det Sønderjyske.

- Vi har arbejdet hen imod etableringen af Almende aps. i mange år, forklarer Günther Lorenzen. Og tager man et kig i diverse arkiver, får man syn for sagen. Forløberen for Almende aps. Jejsing Demeter I/S, blev stiftet i 2007 af Günther Lorenzen og hans nabo Horst Leithoff, der nu går på pension, men som ejede den tredje gård, der indgik i handlen med AP Pension. Målet - dengang som nu - var et landbrugsfællesskab. Siden er Biodynamisk Samvirke kommet til, hvor fem biodynamiske landbrug samarbejder om driften af deres gårde.

- Vi vil gerne sikre, at den jord, vi nu i over 25 år har dyrket først økologisk og siden 1997 efter demeterreglerne ikke ender med at blive tilbagelagt den dag, vi sælger vores ejendomme, fortæller Günther Lorenzen.

Gennem fondseje forventer de sønderjyske biodynamikere, at deres jord kan sikres mod tilbagelægning.

I første omgang er det AP Pension, der opkøber gårdene. Fremtiden er der flere scenarier for. Én mulighed er, at anpartsselskabet de næste ti år oparbejder en egenkapital, så selskabet en dag er økonomisk polstret til at kunne købe gårdene tilbage fra AP Pension.

En anden mulighed er, at alle får mulighed for at investere i Almende.

- Derfor er det også vigtigt at understrege, at Almende ikke handler om at redde et par sønderjyske gårde. I stedet er det målet, at Almende skal udvikle sig til et samfundsnyttigt landbrugs- og levefællesskab, hvor der ud over produktionen af en bred vifte af sunde, økologiske og biodynamiske levnedsmidler også varetages samfundsmæssige og sociale funktioner, siger Günther Lorenzen.

Derfor er det også vigtigt at understrege, at Almende ikke handler om at redde et par sønderjyske gårde. I stedet er det målet, at Almende skal udvikle sig til et samfundsnyttigt landbrugs- og levefællesskab, hvor der ud over produktionen af en bred vifte af sunde, økologiske og biodynamiske levnedsmidler også varetages samfundsmæssige og sociale funktioner.

- GÜNTHER LORENZEN

AMBITIØST PROJEKT

Undervejs, mens idéerne er blevet udviklet, har de sønderjyske biodynamikere haft et tæt samarbejde med konsulentfirmaet Ankerhus, som Günther Lorenzen kender fra sit bestyrelsesarbejde i Naturmælk. Gennem dette samarbejde fik Günther Lorenzen kendskab til Teori-U. Teori U tilbyder nye måder at lede, lære og forandre på, og arbejdet med teorien har været en stor hjælp på vejen væk fra den traditionelle forestilling om det selvejende landbrug til drømmen om et fondsejet, samfundsnyttigt landbrug.

Sammen med Foreningen for Biodynamisk Jordbrug og Økologisk Landsforening skrev det Biodynamiske Samvirke i 2014 en ansøgning til Villum Fonden. Denne ansøgning blev imødekommet og blev dermed starten til det ambitiøse projekt 'Det Samfundsnyttige Landbrug'.

FRA IDÉ TIL VIRKELIGHED

Hver måned er der møde i samvirket hjemme hos Günther og Christa Lorenzen, som har indrettet deres loft til møde- og konferencerum. På mødet i marts 2015 deltog Økologi & Erhverv. På mødet blev handlingsplanen gennemgået.

- Nu, hvor finansieringen er på plads, og forarbejdet til alle de praktiske opgaver omkring kontrakter, organisationsbeskrivelser, ansættelseskontrakter, opgavebeskrivelser og så videre også er på plads, kan vi begynde at fokusere på dét, der virkelig ligger os på sinde i dette projekt: at begynde omstillingen til samfundsnyttig og bæredygtig helhedsdrift, siger Günther Lorenzen.

Samvirket vil gerne udvikle et generationsskifte hen imod en samarbejdsmodel, hvor flere mennesker med hver sit ansvarsområde arbejder sammen, og videreudvikler ideen om et bæredygtigt landbrug. De ønsker at arbejde hen i mod at være selvforsynende med både gødning og foder, energi, arbejdskraft og ideer.

PLANLÆGNING

Planteavlskonsulent Martin Beck er tilknyttet Almende-projektet som foreningens projektleder, på mødet præsenterede han sit forslag til driftsplanlægningen på de implicerede gårde frem til 2017.

- Nøgleordet er suverænitet, hvor de fem gårde i samarbejdet er selvforsynende og uafhængige og med fokus på kvalitet, bæredygtighed og dyrevelfærd. Det er store tanker, som skal realiseres gennem små skridt; men det kræver system-tænkning, for ét skridt ad gangen dur ikke, sagde Martin Beck inden han fremlagde sine forslag til markdrift, sædskifter og gødning samt oversigt over de tiltag, de forskellige dyrearter kræver på gårdene. Günther Lorenzen bekræftede vigtigheden af suveræniteten i samarbejdet:

- Målsætningen er selvforsynende drift, så samarbejdet ikke er sårbart over for udefrakommende konjunktursvingninger, sagde han.

- Så længe solen skinner, regnen falder og luften består af 72 procent kvælstof, så er det muligt for et økologisk landbrug at producere fødevarer uden input udefra, lovede Martin Beck.

SYNLIGE VÆRDIER

Bundlinje og værditilvæksten på en ejendom opgøres i kroner og øre, og de er de eneste parametre en landbrugsejendom måles på - endnu.

- Med Almende håber vi, at der med tiden kan skabes synlighed om de værdier i form af natur, bæredygtighed, socialt ansvar etc, som ikke kan aflæses i driftsregnskaberne, siger Günther Lorenzen. Han fortsætter:

- Det første år får vi dog meget fokus på at konsolidere driftsselskabet omkring de tre gårde i Almende Aps. Derefter kan vi begynde at overveje at tage flere gårde med i anpartsselskabet samtidig med at vi åbner os for lokalsamfundet og begynder at skabe grundlaget for de kulturelle, pædagogiske og sociale aktiviteter som en del af landbrugets daglige liv.

Herigennem håber initiativtagerne, at mennesker i nabolaget opfatter landbruget som et naturlig sted at komme for at opleve landliv, følge med i udvikling og endda selv være med til at præge fremtiden.

I FORÅRET 2015 SATTE TRE SØNDERJYSKE LANDMÆND DERES UNDERSKRIFT PÅ EN KONTRAKT, DER BETYDER, AT DERES GÅRDE NU TILHØRER AP PENSION. MEN GENNEM DRIFTSSELSKABET ALMENDE DRIVER LANDMÆNDENE FORTSAT BIODYNAMISK LANDBRUG PÅ GÅRDENE, OG SALGET BLEV IKKE BEGYNDELSEN TIL ENDEN - MEN DERIMOD BEGYNDELSEN TIL NOGET STORT

I arbejdet med Teori U har Folkene bag Almende trænet tekniker, der kan give åbent sind, åbent hjerte og åben vilje.

Hver måned er der møde i samvirket hjemme hos Günther og Christa Lorenzen, som har indrettet deres loft til møde- og konferencerum.

Bundgaard Sharemilker

Per Bundgaard ser i 2014 perspektiver i, at to unge økologiske landmænd kan etablere en mælkeproduktion i hans tomme stald. Det vil give hans økologiske planteavlsbedrift mere harmoni. Han vil få en leje fra stalden, og gården vil få mere liv. Han kan samtidig hjælpe unge økologiske landmænd i gang med at etablere egen virksomhed. Han kontakter projektet Det Samfundsnyttige Landbrug.

Der er igen husdyr på gården i Nordjylland, efter at Per Bundgard (th) har indgået et samarbejde med to unge landmænd, der producerer økologisk mælk. Til venstre Patrick Bertelsen. Foto: Morten Telling

DSL'S ENGAGEMENT I BUNDGAARD SHAREMILKER

Sammen med Per Bundgaard udarbejder Økologisk Landsforening en plan for at finde to unge landmænd, der vil være økologiske sharemilkere hos Bundgaard. Vi søger efter unge interesserede landmænd i diverse medier og holder åbent hus. Mange unge landmænd kigger forbi, men ingen vender tilbage. Per møder tilfældigt Patrick Brosze Bertelsen og Tobias Flensted. De to unge mænd har opgivet drømmen om at kunne finansiere eget landbrug. De øjner en mulighed på Bundgaard.

Sammen forbereder vi indholdet i et samarbejde og gennemgår de situationer, hvor parterne skal samarbejde. DSL finansierer, at der udarbejdes et budget for I/S Bundgaard Sharemilker. Med det mål, at I/S Bundgaard Sharemilker skal kunne oparbejde egenkapital efter et par år, udarbejdes et forslag til økonomisk aftale, hvor Patrick og Tobias betaler leje til Per, og hvor de deles om overskud og underskud i forhold til budgettets mælkepris. DSL finansierer, at en advokat udarbejder en I/S-aftale mellem Patrick og Tobias samt en samarbejdsaftale mellem Per og I/S'et. Herefter udvikles en mødestruktur for samarbejdet, og DSL finansierer mentorordning for Bundgaard Sharemilker.

FAKTA

- Per Bundgaard ejer Bundgård og driver økologisk planteavl på ca. 1000 ha.
- En stald på 1.200 m^2 med plads til ca. 120 køer samt en mobil malkestald udlejes til to unge sharemilkere, der har organiseret sig i et I/S.
- Sharemilkerne ejer køer og udfodringsmaskiner.
- Sharemilkerne lejer bygningsdele, arealer og maskiner af Per Bundgaard, køber foder af ham, og indgår græsningsaftaler og aftaler om halm og gødning med ham.
- Samarbejdet mellem Per Bundgaard og I/S Bundgaard Sharemilker kan opsiges med et års varsel.
- Det Samfundsnyttige Landbrug faciliterer samarbejdet mhp. at tilgodese alles interesser.

www.facebook.dk/bunsha

Samarbejder omkring Bundgaard Sharemilker

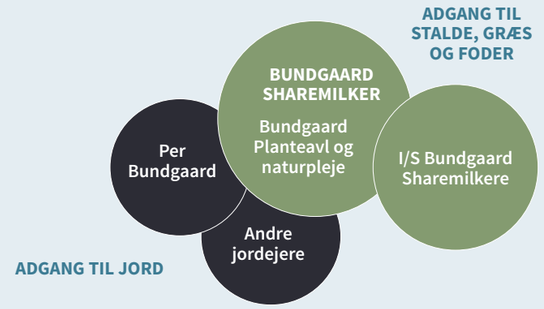

PARTER OG RELATIONER

Bundgaard Sharemilker er et samarbejde mellem økologisk planteavler Per Bundgaard og I/S Bundgaard Sharemilker, der lejer kostald og køber foder af Per Bundgaard samt afgræsser i sædskifterotationen. Gødningen fra produktionen går den modsatte vej. Desuden deles parterne om en lang række redskaber og bygninger, maskiner, siloer, værksted, udenomsplads, medarbejdere, og bolig.

Per Bundgaard har en række aftaler med andre jordejere om forpagtning og drift af jord.

Parterne er afhængige af hinanden i et tæt samarbejde, hvor arbejdsgange skal koordineres.

AFTALER

Patrick Brosze Bertelsen og Tobias Flensted har organiseret sig i I/S Bundgaard Sharemilker. I/S'et har indgået en samarbejdsaftale med Per Bundgaard.

Aftalerne omkring Bundgaard Sharemilker er nedfældet i en kontrakt, der sikrer gode vilkår for både Per Bundgaard og de to unge sharemilkere.

I/S Bundgaard Sharemilker ejer besætning og det materiel, der skal bruges til fodring og pasning af denne. I/S'et lejer bygninger og køber foder af Per Bundgaard. Aftaler herom indeholder samarbejdspraksis, betalingsbetingelser, opsigelsesvarsler osv.

Vigtigt i aftalegrundlaget er en fælles overenskomst omkring økonomien: man deler økonomisk gevinst eller tab, når mælkeprisen går op eller ned.

Det daglige samarbejde kan ikke beskrives i en aftale – det er en kultur, der skal skabes og tilpasses de individuelle parter i samarbejdet. Der er dog aftalt en mødestruktur og hvordan, kommunikation mellem parterne skal foregå.

ØKONOMI

Samlet set forventes kombinationen af planteavl og mælkeproduktion at bidrage med bedre udnyttelse af ressourcer, bedre sædskifte og et øget afkast på Bundgaard.

I/S Bundgaard Sharemilker bygger løbende en egenkapital op i besætning og materiel, som kan bruges til enten et fortsat samarbejde som sharemilkere eller til en mere almindelig etablering som selvstændige landmænd. Styrken i denne form for deleøkonomi er, at den unge landmand lejer sig i gang, før han/hun ejer.

Samarbejdsaftalen reducerer den økonomiske risiko for I/S Bundgaard Sharemilker, idet de har en etableret landmand at dele gode og specielt dårlige tider med.

Organiseringen sikrer, at det er økonomisk muligt for den enkelte sharemilker at komme ud af aftalen.

ERFARINGER OG LÆRING

Delelandbrug bygger på aftaler til fælles bedste ud fra den holdning, at hvis et aftalegrundlag skal holde i længere tid, skal det være til fordel for alle parter.

Det meget tætte samarbejde økonomisk, praktisk og socialt fordrer det rigtige match; kemien skal fungere. Om muligt gennemføres en prøveperiode, hvor parterne undersøger, hvordan de fungerer sammen i en arbejdsproces. Uanset kemi skal man ikke undervurdere, hvad det kræver at skabe det gode samarbejde. Der er i projektet brugt megen tid og energi på at facilitere en proces, der understøtter opbygning af tillid og samarbejdskultur. Det gælder mellem sharemilkerne indbyrdes, mellem dem og Per Bundgaard og i forhold til eksterne rådgivere, leverandører og samarbejdspartnere. Delelandbrug fordrer en ny kultur og praksis internt såvel som i forholdet til eksterne aktører. Disse skal også have forståelse for og vilje til at arbejde for det fælles bedste.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)
DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening
VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

Patrick Brosze Bertelsen og Tobias Flensted havde så godt som opgivet drømmen om at eje deres eget landbrug, da de hørte om muligheden for at blive sharemilkere hos Per Bundgaard i Vadum.

Fødderne er solidt plantet under LEJET BORD

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

- I dag har jeg mit eget landbrug og mine egne køer, og vi lægger ikke mærke til, at det er i lejet stald, siger Patrick Brosze Bertelsen, og på den anden side af bordet sidder Tobias Flensted og nikker: Det er også sådan han oplever det, og han protesterer slet ikke over, at Patrick Brosze Bertelsen siger 'mit' og 'mine', selvom han rettelig burde have sagt 'vort' og 'vore'.

De to unge landmænd på 24 lånte sidste år i fællesskab 2,5 mio. kr., som de investerede i 150 jerseykvier. Kvierne blev installeret i Per Bundgaards dybstrøelsesstald, som er lejet til formålet, og siden slutningen af september, hvor de første kvier kælvede, er der blevet malket økologisk mælk i den nye mobile malkestald.

MEGET MERE END ET LEJEMÅL

Men samarbejdet mellem de to unge landmænd og Per Bundgaard handler om meget mere end at leje en stald. Per Bundgaard er planteavler og med i aftalen indgår adgang til græsningsarealer, som indgår i gårdens omdrift, og halmen fra kornmarkerne er en tur forbi dybstrøelsesstalden inden den igen i næringsberiget form kommer tilbage på Per Bundgaards marker. Ligesom grovfoderet til køerne handles til en aftalt pris mellem parterne.

- Jeg var ikke i tvivl om, at jeg havde fundet de rette til at indgå som sharemilkere på Bundgaard, da jeg traf Patrick og Tobias første gang sidste år, siger Per Bundgaard og fortsætter:

- De var allerede små entreprenører, og de kendte hinanden og havde allerede et samarbejde om et fritidslandbrug - og så er det en stor fordel, at de er to om arbejdet. De har hver deres stærke sider, og de supplerer hinanden godt. Og så er det altid sjovere at gå efter sit mål sammen med andre end alene - og ikke mindst har de jo mulighed for både at holde fri på skift i weekenderne og tage på ferie.

BARNEDRØMMEN

Tobias Flensteds far kørte for en maskinstation, og allerede som 6-årig begyndte Tobias at gå til hånde med pasningen af kalvene på nabogården.

Patrick Brosze Bertelsen er vokset op på et økologisk fritidslandbrug med heste og geder, men det var bedstefaderens køer, der var de mest interessante, og fra helt lille vidste han, at han skulle være landmand og arbejde med økologiske køer. Hans karriere startede for alvor, da han som 14-årig fik et fritidsjob på en kvæggård.

Begge startede de i 2009 på Nordjyllands Landbrugsskole, og de afsluttede uddannelsen i 2013. Patrick Brosze Bertelsen blev derefter fodermester på en kvæggård, og Tobias Flensted blev medhjælper på en gård med 500 malkekøer.

- På gården var der et tomt stuehus, som jeg lejede sammen med Patrick, og så fedede vi kvæg op og holdt får. Overskuddet af alt, hvad vi tjente, investerede vi i fritidslandbruget, fortæller Tobias Flensted og fortsætter:

- Jeg havde på det tidspunkt opgivet at få mit eget, og havde i stedet besluttet mig for at arbejde og så supplere med et hobbylandbrug ved siden af.

Patrick Brosze Bertelsen tilføjer:

- Mit mål har altid været i en tidlig alder at få mit eget, men efter landbrugsskolen havde jeg opgivet drømmen. Jeg overvejede at blive fåreavler – selvom det er de økologiske malkekøer, der interesserer mig mest.

De store, dyre gårde og bankernes manglende vilje til at låne til unge landmænd, havde sendt de to unges drømme til tælling; men så traf de Per Bundgaard på en studietur.

BEDRE END EGET

Per Bundgaard lægger ikke skjul på, at selvom mange synes, at sharemilkerkonceptet er en god idé, så har vejen fra idé til virkeliggørelse været noget bumpet.

Jeg håber, at vores erfaringer kan komme de næste sharemilker-projekter til gavn, så de får det lidt lettere. Vi har gjort os mange erfaringer undervejs, og vi har vist, at det her kan lade sig gøre.

- PER BUNDGAARD

BUNSHA ER ET PROJEKT I DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG, FORDI SHAREMILKERPROJEKTET BANER VEJ FOR ET GLIDENDE GENERATIONSSKIFTE. PATRICK BROSZE BERTELSEN OG TOBIAS FLENSTED HAVDE SÅ GODT SOM OPGIVET DRØMMEN OM AT EJE DERES EGET LANDBRUG, DA DE HØRTE OM MULIGHEDEN FOR AT BLIVE SHAREMILKERE HOS PER BUNDGAARD I VADUM.

Jeg ser det som en stor fordel, at vi ikke har bundet os for resten af livet til en gård. Vores økonomiske frihed er større end hos landmanden, der har købt sin egen gård, hvilket giver os flere muligheder.

- PATRICK BROSZE BERTELSEN

- Kun fordi vi alle tre har været fast besluttet på, at gennemføre projektet, er vi kommet igang. Og langt hen ad vejen har vi taget chancer og er gået igang, inden alle aftaler var helt på plads, fordi det var det her, vi ville. Jeg håber, at vores erfaringer kan komme de næste sharemilker-projekter til gavn, så de får det lidt lettere. Vi har gjort os mange erfaringer under vejs, og vi har vist, at det her kan lade sig gøre.

STOR ØKONOMISK FRIHED

I dybstrøelsestalden går de fine, små jerseykøer og ser mere end almindeligt veltilpasse ud, og hver anden dag kommer mælkebilen fra Thise og henter 4000 liter mælk fra de 116 køer, der dagligt malkes, så Tobias Flensted og Patrick Brosze Bertelsen ser også ret tilfredse ud, for den økologiske mælkepris er høj og giver en god indtjening.

Og at det i hvert fald de næste 4 ½ år er under lejet bord, at de to unge landmænd kan plante fødderne, er måske endda bedre, end hvis det havde være under eget bord.

- Jeg ser det som en stor fordel, at vi ikke har bundet os for resten af livet til en gård. Vores økonomiske frihed er større end hos landmanden, der har købt sin egen gård, hvilket giver os flere muligheder, siger Patrick Brosze Bertelsen. Tobias Flensted supplerer:

- Og når Per klarer alt arbejdet i marken, så har vi bedre tid til at tage os af det, der virkelig interesserer os: kørnes sundhed og trivsel.

Per Bundgaard samarbejder med 'Det Samfundsnyttige Landbrug' i casen Sharemilker. Projektet skal skabe erfaring i Danmark med leje af stald og samarbejde mellem mælkeproduktion og plantavl.

Egholm Folkefarm

Thomas Gellert Larsen og Sissel Hermansen køber i 2014 et landbrug på Egholm. De ønsker at etablere en landbrugsvirksomhed, der involverer borgere fra Aalborg, som de kan forsyne med frugt, grønt, forskelligt kød og æg. Da de samtidig er udfordret på at skaffe kapital til at etablere landbrugsvirksomheden, vil de sælge aktier til borgerne som dermed skal bidrage til finansieringen af landbrugsvirksomhedens driftskapital.

Thomas og Sissel involverer lokale borgere i produktion og oplevelser på Egholm Folkefarm i Limfjorden. Foto: Weltklasse reklame + pr.

DSL'S ENGAGEMENT I EGHOLM FOLKEFARM

Økologisk Landsforening (ØL) indgår en aftale med Thomas og Sissel om at medvirke til at etablere den landbrugsvirksomhed, der kommer til at hedde Egholm Folkefarm. Sammen udvikler vi den aftale, der skal indgås med borgerne. Den omhandler f.eks. overvejelser om hvordan, borgerne skal involveres, hvor stort et beløb, de skal betale for at være med, og hvad modydelse til borgerne skal være. Undervejs i processen indtræder en ny part, Folkeoplysningsforbundet Fokus, fra Aalborg. De indgår samarbejde med Egholm Folkefarm om at etablere sociale arbejdspladser.

DSL finansierer advokathjælp til at udforme de nødvendige juridiske dokumenter og et reklamebureau til at udarbejde grafisk udtryk for konceptet, en hjemmeside samt markedsføringsmateriale. DSL hjælper desuden med at omlægge landbruget til økologisk drift og bidrager til opmærksomhed om projektet samt arrangerer et lokalt møde for at informere beboere på øen Egholm om folkefarmen.

FAKTA

- Egholm Folkefarm ApS ejes af Thomas Gellert Larsen, Sissel Hermansen, Daghøjskolen Fokus samt borgere der har købt aktier i folkefarmen.
- Farmen forpagter 32 ha fra Thomas Gellert Larsen og Sissel Hermansen samt 20 ha af naboer.
- Der produceres grønsager og kød til farmens aktionærer.
- Daghøjskolen Fokus benytter Egholm Folkefarm som praktiksted for skolens elever.
- Folkefarmen ligger på Limfjordsøen Egholm ved Aalborg.
- Egholm er på 500 ha; landbrugsarealet er under omlægning til økologisk produktion.

www.facebook.com/egholmfolkefarm // www.egholmfolkefarm.dk

Samarbejder omkring Egholm Folkefarm

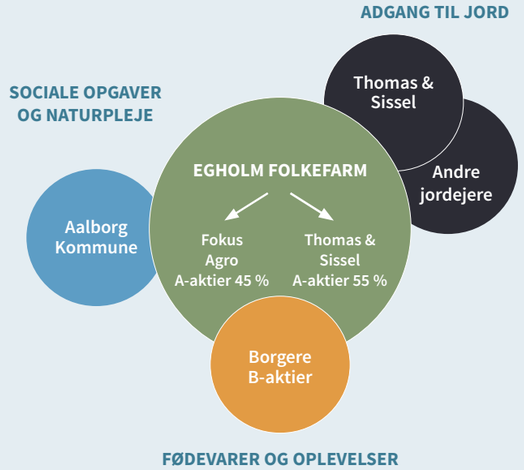

PARTER OG RELATIONER

Egholm Folkefarm samarbejder med borgere/aktionærer om at drive et landbrug. De samarbejder også med andre jordejere på øen og gennem Fokus Agro med Aalborg Kommune om sociale arbejdspladser.

Folkefarmen skal være lokalt spisekammer for og modtage recirkulerede næringsstoffer fra kunder/borgere i Aalborg. Samarbejdet er baseret på, at borgere køber folkeaktier og bliver medejere af et driftsselskab.

Produktionen planlægges i dialog med 'folkefarmerne', der kan købe farmens produkter til reduceret pris, bliver inviteret til arrangementer og kan involvere sig fysisk i driften. Aktien kan også betragtes blot som en investering i et lokalt, økologisk landbrug. Med denne organisering er der skabt en tilknytning mellem Egholm Folkefarm, naboer/landmænd på øen og borgere i Aalborg.

AFTALER

Egholm folkefarm har to typer ejere. Thomas og Sissel samt Fokus Agro ejer henholdsvis 55 % og 45 % A-aktier med stemmeret. B-aktier uden stemmeret sælges til borgere. En B- aktie koster 5.000 kr.

Thomas og Sissel lejer jord og bygninger til driftsselskabet Egholm Folkefarm ApS. Driftsselskabet driver landbruget og er den juridiske enhed, som sælger Folkeaktier og indgår aftaler med borgere, kunder og eksterne partnere.

Thomas er direktør, og der er etableret en bestyrelse med Sissel som formand. B-aktionærer har én plads i bestyrelsen.

Der udloddes aktier efter efterspørgsel og produktion, da man ønsker at producere fødevarer til alle aktionærer. Selskabskonstruktionen gør det muligt at udvide efter behov og muligheder, og aktionærerne kan handle aktien til markedspris.

ØKONOMI

Folkeaktierne giver likvid kapital til driftsselskabet og knytter aktionærerne til Folkefarmen.

Aktionærerne er ambassadører for Egholm Folkefarm og produkterne herfra. De bidrager med kompetencer og netværk, der kommer driftsselskabet til gode.

Egholm Folkefarms vision er at forarbejde en del af produktionen. Der kan være god økonomi i dette, men det forudsætter planlægning og likviditet til investeringer. Salg af Folkefarmaktier kan have afgørende betydning for finansiering af forarbejdningsfaciliteter.

ERFARINGER OG LÆRING

Tilblivelsen af Egholm Folkefarm er kendetegnet ved og har haft som mål at være i dialog med naboer og Egholmere, konkurrenter/kolleger, med den brede offentlighed og naturligvis med kunder og investorer.

Kommunikation i bred forstand står derfor helt centralt for et projekt som Egholm Folkefarm.

Thomas Gellert Larsen og Sissel Hermansen har i særklasse været dygtige kommunikatører. De er gået i dialog med landmænd og jordejere på øen om jordleje, maskiner, arbejdskraft mm., og der er tidligt i processen afholdt involverende borgermøde med øens beboere.

Aviser, radio og tv er inviteret, og samtidig har Thomas og Sissel fulgt op med information på hjemmeside og Facebook, og alle elementerne har understøttet hinanden konstruktivt.

Læringen er, at ved involvering af borgere i en landbrugsvirksomhed er det vigtigt at kunne indgå i den rette dialog med borgerne, men også at kommunikere med naboer samt med og på de medier, der skal sprede information til borgere. Det kan være en god ide ved lignende projekter at få hjælp til at lave en kommunikationsplan.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)

DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening

VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

Projektdeltager Christian Schrøder, landmand Thomas Gellert Larsen og projektleder Peter Storm fik en pause i såarbejdet, da journalisten kom forbi Limfjordsøen.

Mad på ANPARTER

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

Midt i Limfjorden - lige uden for Aalborg - ligger øen Egholm. 500 ha landbrugsjord, som parret Thomas Gellert Larsen og Sissel Hermansen har store planer for.

- Vi har købt en ejendom på 32 ha og derudover har vi forpagtet 20 ha, og sammen med Daghøjskolen Fokus har vi etableret produktionsselskabet Egholm Folkefarm, fortæller Thomas Gellert Larsen i en pause fra markarbejdet en dejlig forårsdag 2016. Sammen med Peter Storm, der er projektleder på Fokus Agro, og projektdeltager Christian Schrøder er Thomas Gellert Larsen i fuld gang med at så 3 ha af jorden til i lange plantebede. I dag er det gulerodsfrø, der skal i jorden, og alle er spændte på, om såmaskinen kan håndtere de små, aflange frø, så der skal både måles og regnes, inden der kan drikkes kaffe.

JOBTRÆNING

Egholm Folkefarm ejes for 55 procents vedkommende af Thomas Gellert Larsen og Sissel Hermansen. De sidste 45 procent ejes af Daghøjskolen Fokus, som har oprettet en agro-linje. Egholm Folkefarm forpagter jorden og maskinerne af Thomas Gellert Larsen og Sissel Hermansen.

- Daghøjskolen Fokus er gået ind i dette samarbejde, fordi vi på Egholm Folkefarm får mulighed for at tilbyde jobtræning i reelle omgivelser. Vores erfaring er, at projektdeltagerne får mere ud af træningen, hvis de arbejder med produkter, som skal sælges, fortæller Peter Storm og fortsætter:

- Derudover er landbrug et godt træningstilbud, for ud over at arbejdsindsatsen giver hurtige, synlige resultater, ved vi også fra forskningen, at det har en sundhedsfremmende effekt at arbejde i naturen. Samtidig giver et alsidigt landbrug som Egholm Folkefarm os mulighed for gennem uddannelse at give vores projektdeltagere mange forskellige kompetencer inden for landbrug.

Daghøjskolen Fokus driver også Kaffé Fair i Aalborg, som bliver en af de helt store aftagere af høsten på gården.

Vi vil gerne udvide den animalske produktion med æg, kyllinger, gæs, ænder og svineopdræt, så vores anpartshavere på sigt reelt kan få dækket deres behov for fødevarer gennem Egholm Folkefarm.

- THOMAS GELLERT LARSEN

EGHOLM FOLKEFARM ER LIDT AF ET KINDERÆG

Ambitionen er en bred og multifunktionel fødevareproduktion og at dele glæden ved at være selvforsynende gennem salg af anparter i gårdens drift, samtidig med at gården kan tilbyde jobtræning til arbejdsløse.

CASE I DSL

Egholm Folkefarm har siden 2015 været en case i Det Samfundsnyttige Landbrug, som hjælper gode, økologiske og samfundsnyttige idéer på vej. Efter et længere forarbejde begyndte Egholm Folkefarm i 2016 at sælge anparter à 5000 kroner, og målgruppen er primært ålborgensiske børnefamilier med interesse for sunde fødevarer og autentiske oplevelser i nærområdet.

Salget af anparter startede i sommeren 2016 via gårdens hjemmeside, hvor besøgende bydes velkomne med teksten: ”Forestil dig, at du har adgang til helt friske økologiske råvarer fra en lokal bondegård, som du kender ud og ind. Egholm Folkefarm er et familievenligt, kollektivt landbrug, hvor du er medejer og altid velkommen.”

- Vi sælger anparter på hjemmesiden og vores facebook-side, hvor vi hurtigt fik en stor følgeskare, siger Thomas Gellert Larsen.

Og der er ikke startet større ud, end konceptet kan bære.

- Jeg tror, det var Thomas Hartung fra Barritskov, jeg engang hørte sige, at to familier kan leve af dét, der kan dyrkes på 1 ha. Vi har godt og vel 50 ha – så det vil være realistisk at kunne sælge 100 anparter, siger Thomas Gellert Larsen, som ikke et sekund er i tvivl om, at det kan lade sig gøre at drive et landbrug med højværdiproduktion på øen i Limfjorden.

KUNDERNE BESTEMMER

- Køber man en anpart i Egholm Folkefarm, så består afkastet af indflydelse og rabat på gårdens afgrøder, ligesom man vil blive inviteret til høstfest og selvfølgelig altid er velkommen på Egholm Folkefarm, fortæller Thomas Gellert Larsen.

Indflydelsen kan for eksempel bruges til at komme med ønsker til de afgrøder, Egholm Folkefarm dyrker. Og når Christian Schrøder, Thomas Gellert Larsen og Peter Storm er færdig med at tilså de 3 ha, kan Egholm Folkefarm hen over sommeren høste en lang række afgrøder, som er udvalgt i samarbejde med farmens kunder. Dertil kommer marker, som er tilsået med havre/ærter til foder og kløvergræs.

AMBITIONER OM STØRRE SAMARBEJDE

På gården er der allerede får og kreaturer; men dér stopper drømmene ikke:

- Vi vil gerne udvide den animalske produktion med æg, kyllinger, gæs, ænder og svineopdræt, så vores anpartshavere på sigt reelt kan få dækket deres behov for fødevarer gennem Egholm Folkefarm, siger Thomas Gellert Larsen.

Frugttræer, bærbuske og konsumkorn står også på fremtidens to do-liste på Egholm.

- Egholm rummer 500 ha landbrugsjord, og jeg ser intet til hindring for, at vi samarbejder med øens gårde om at udvikle idéen om Egholm som Ålborgs økologiske spisekammer. Egholm Folkefarm kan forpagte mere jord, hvis det er muligt – og på sigt kan Egholm Folkefarm måske også udvikle sig til at være jordejere, hvis der er jord, der sættes til salg, siger Thomas Gellert Larsen og fortsætter:

- Hvis det virkelig skulle ske, at hele Egholmen dag drives af Egholm Folkefarm, så har vi 500 ha økologisk landbrug, som burde kunne brødføde 1000 familier. Så er det 100 ha grøntsager, 100 ha frugt og bær, 100 ha konsumkorn og 200 ha til dyrene.

Hegnsholt Hønseri

På Hegnsholt Hønseri producerer Johanne Schimming i 2015 slagtekyllinger, æg, grise og får. Dyrenes trivsel er afgørende og beskrevet. Hun tilbyder borgere, at de kan involvere sig og gøre et aktivt valg i forhold til dyrevelfærd, økologi og smag ved at betale forud for varer til en pris, der dækker merudgifterne ved produktionen. Det fungerer med en mindre produktion, men hun vil gerne opskalere konceptet og skabe en større indtjening.

Johanne Schimming involverer lokale borgere i sin produktion af æg, kyllinger, lam mm. på Hegnsholt Hønseri. Målet er at kunne leve af produktionen. Foto: Trine Brandt-Ryhede

DSL'S ENGAGEMENT I HEGNSHOLT HØNSERI

Hegnsholt Hønseri bliver en DSL-case, fordi landbruget allerede har et koncept for at involvere borgere. Johanne Schimming vil imidlertid gerne kunne leve af sin virksomhed, så sammen undersøger vi i projektet, hvordan produktionen kan øges, og hvordan afsætningen af større mængder kan sikres aftagere. Der indgås nye aftaler med restauranter. Der udarbejdes en hjemmeside, der er mere velfungerende til udbud af andele mod forudbetaling eller depositum. En tidskrævende dialog med besøgende kunder omsættes til besøgsarrangementer mod betaling. Produktionen analyseres mht. mere rationelle processer, og der investeres i diverse mindre maskiner. Opskalering af koncept om dyrevelfærd med forudbetaling kræver en øget styring af produktion, fødevaresikkerhed og levering. DSL finansierer en mentor til at bistå Hegnsholt Hønseri hermed. DSL har sideløbende hjulpet med forskellige myndighedsgodkendelser.

FAKTA

- Johanne Schimming kalder sig 'hønsemutter' og er ejer af Hegnsholt Hønseri i Lejre Kommune.
- Hun har taget initiativ til børnehavehøns og lånehøns, som er blevet en stor succes.
- Hun sælger æg ved stalddøren.
- Kunder kan købe tre kyllinger eller hele og halve lam på anpart.
- Hegnsholt Hønseri beskæftiger ud over Johanne Schimming fire medarbejdere, heraf to i fleksjob.
- Produkter afsættes lokalt og til en række restauranter i København.

www.facebook.com/hegnsholthoenseri // www.hegnsholt.net

Samarbejder omkring Hegnsholt Hønseri

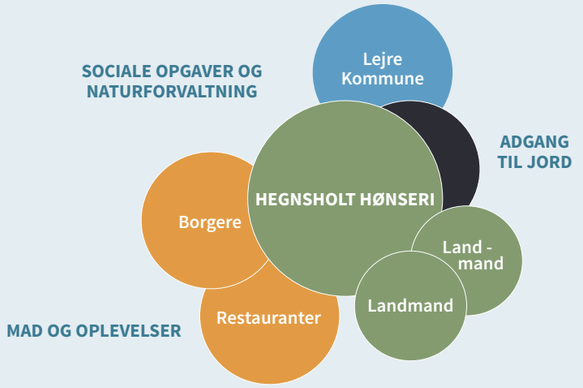

PARTER OG RELATIONER

Hegnsholt Hønseri er omdrejningspunkt for en mangfoldighed af samarbejder med lokale borgere, andre småproducenter, kunder samt Lejre Kommune. Lokale borgere køber andele i gårdens dyr, og der er etableret 'lånehøns' og 'børnehavehøns'.

Der er etableret samarbejde med andre mindre producenter om indkøb og afsætning samt om dyrkning af jord. Samarbejdet udvikler sig løbende og giver økonomiske og kollegiale fordele. Der er skabt en mindre fødevareklynge, hvor deltagerne understøtter og supplerer hinanden med næringsstoffer, sædskifte, arbejde, bygninger, markedsføring, logistik m.m.

Hegnsholt Hønseri tilbyder arbejde til borgere i flexjob og tager derved del i det sociale ansvar i lokalområdet. Der arbejdes med borgerinvolverende naturplaner, så et besøg på gården kendetegnes af aktiviteter for de besøgende, som gør oplevelsen større og fortællingen om Hegnsholt Hønseri levende.

AFTALER

Der er mange både skrevne og uskrevne aftaler og regler omkring Hegnsholt Hønseri.

Leveringsaftaler med borgere og virksomheder beskriver forhold omkring forudbetaling for varer.

Der er aftaler med borgere om køb af andele i produktionen.

Der er diverse samarbejds- og forpagtningsaftaler med andre landmænd.

Kunder og samarbejdspartnere forventer, at der er styr på levering, fødevaresikkerhed, arbejdsmiljø og produktionsforholdene. Der skal følges op på myndighedsaftaler, så alle kan føle sig trygge og have tillid til bæredygtigheden i produktionen.

ØKONOMI

Den meget direkte borgerinvolvering udspringer af et behov for driftskapital. Borgerne sikrer ved forudbetaling en lille specialproduktion med øget dyrevelfærd. Hegnsholts produkter opnår en merpris, der udspringer af denne kontrakt med borgerne, der gennem samarbejdet har tillid til, at varen har den høje kvalitet, der beskrives.

For at skaffe yderligere kapital til videre tiltag - for eksempel gårdbutik - arbejder Hegnsholt med crowdfunding. Samarbejdet med andre producenter i små andelslignende indkøbsforeninger gør indkøb, levering og logistik billigere.

Markedsføringen foregår hovedsageligt på sociale medier, der er billige og hurtige kommunikationskanaler til relevante målgrupper.

ERFARINGER OG LÆRING

Når borgere skal involveres i at betale udgifterne til en økologisk produktion med høj dyrevelfærd ved forudbetaling, er det af betydning, at man kan kommunikere værdien heraf. Prissætning skal være transparent. Man skal benytte og mestre hjemmeside og sociale medier. Det drejer sig om konstant at informere om hverdagens aktiviteter, tilføje billeder og fortælle, hvordan produktionen foregår, og hvordan den adskiller sig.

Samtidig er det vigtigt, at de borgere, der identificerer sig med denne kommunikation og gerne vil involvere sig, også kan være sikre på, at produktionen foregår som beskrevet, og at produkternes fødevaresikkerhed og levering er som aftalt. Ved involvering af borgere kræves der således en særlig opmærksomhed på, at produktion og produkter kan dokumenteres, samt aftaler og lovgivning overholdes.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)
DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening
VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

Indtil levnbedsmiddelkontrollen satte en stopper for aftalen, fik Hegnsholt Hønseri grøntsagsrester fra grovkøkkenerne retur fra de restauranter, gården leverer æg til. Hønsene fik serveret skrællerne i hønsegården.

Et lille - men stærkt lysende FYRTÅRN

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

- Da Johanne Schimming satte lånehønseidéen i søen, syntes jeg, det var mærkeligt; men i dag er hendes virksomhed en blomstrende forretning, og der gik ikke ret lang tid, før der var 30 års ventetid på de der høns! Hegnsholt Hønseri er et godt eksempel på, hvad der sker, når vi som politikere tør slippe tøjlerne og lade borgerne få mulighed for at realisere de idéer, de har. Ordene er Mette Touborgs. Hun sagde dem i efteråret 2015, da hun i egenskab af at være borgmester i Lejre Kommune åbnede Økologikongressen, hvor hun benyttede lejligheden til at fortælle om Lejre – Den økologiske kommune.

- Indsatsen er ikke et fyrtårnsprojekt, i stedet er der 100 mindre, stærkt lysende fyrtårne i kommunen, sagde Mette Touborg. Og ét af disse fyrtårne er altså Johanne Schimming.

Den dag i januar 2016, hvor jeg besøgte Johanne Schimming, ligger tågen tungt over Midtsjælland, og vejret står derfor i skærende kontrast til det ud- og fremsyn, som Johanne Schimming er initiativtager til.

DYR PÅ ANDELE

En tur i hønsegården, hvor gårdens flittige æglæggere holder til, viser, at dyrene er trygge ved Johanne Schimming, som løfter en høne op, der lader sig nusse til ære for fotografen.

”Når vi går i staldene vil vi se dyr, der trives i miljøer, der spiller sammen med deres naturlige instinkter. Derfor er vi 100 procent økologiske – men vi vil mere end det. Vi kigger på hele dyrets liv, og kan med stolthed sige, at det giver resultater – lavere dødelighed, minimalt medicinforbrug, mindre foderforbrug, (hvilket skyldes at dyrene finder mere føde selv på markerne). Alt sammen markører, der viser, at vores dyr har det godt.” skriver Johanne Schimming på gårdens hjemmeside, hvorfra kunderne også kan bestille andele i de dyr, der produceres på gården.

- Har man andel i dyrene, kan man komme forbi og besøge gården, og vi tilbyder også at sende et nyhedsbrev ud til vores kunder, så de kan følge dyrenes opvækst, fortæller Johanne Schimming.

BYTTER

Inden Johanne Schimming endte på gården i Lejre Kommune arbejdede hun på Novo Nordisk. Herfra har hun stor viden om projektledelse og evnen til at sætte skibe i søen og få luft i sejlene.

- Det er denne evne, der kommer mine kollegaer til gode i de samarbejder, jeg etablerer med andre landmænd, siger Johanne Schimming. Hun fortsætter:

- Jeg er jo ikke uddannet landmand, så jeg har brug for andres hjælp, når der er faglige udfordringer på gården – og heldigvis er de erfarne landmænd meget flinke til at hjælpe, når jeg har brug for viden om sygdomsforebyggelse og ukrudtsbekæmpelse.

Johanne lægger - ud over den høje dyrevelfærd på gården - vægt på, at gården er lokalt forankret.

- Vi samarbejder primært med lokale virksomheder, og vi tager et socialt medansvar gennem ansættelse af medarbejdere i for eksempel fleksjob. Der er mange forskellige opgaver på gården, hvilket gør det nemt at oprette en stilling, der er tilpasset den enkelte medarbejders muligheder, siger Johanne Schimming.

Vi samarbejder primært med lokale virksomheder, og vi tager et socialt medansvar gennem ansættelse af medarbejdere i for eksempel fleksjob. Der er mange forskellige opgaver på gården, hvilket gør det nemt at oprette en stilling, der er tilpasset den enkelte medarbejders muligheder.

- JOHANNE SCHIMMING

Johanne Schimming har gjort økologisk landbrug til sin levevej, og hun blev landskendt, da hun 'opfandt' sine lånehøns.

Johanne Schimming kunne i januar 2016 nyde synet af hønsene i den friske luft. Senere på året satte fugleinfluenzaen en stopper for fuglenes adgang til frisk luft, en begrænsning, som Johanne Schimming har protesteret over.

DELER

Ud over at bytte viden med sine kollegaer, har Johanne Schimming også taget initiativer, hvor samarbejdspartnerne ved at gå sammen og dele alt fra indkøb af æggebakker til rådgivning og transport kan holde omkostningerne på de små gårde nede. Interessen for disse initiativer har været så stor, at Johanne Schimming i disse dage er ved at planlægge etableringen af en egentlig forening, der kan være med til at fremme fælles indkøb og vidensdeling blandt områdets mindre gårde med høns og kyllinger.

- Det nyeste initiativ, vi har taget, skal gerne resultere i, at vi en dag har fået etableret et slagteri, fortæller Johanne Schimming – og tilføjer: Tanken er at etablere et mikroslagteri her på gården, som kan servicere områdets mindre gårde. På den måde kan vi forbedre dyrevelfærd i forbindelse med transport og slagtning, forkorte vejen fra jord til bord, og skabe unikke og helt lokale produkter.

DET GÆLDER OM AT KUNNE SAMARBEJDE, HVIS MAN VIL KASTE SIG OVER NYE FAGLIGE UDFORDRINGER

Højvang Økologi

Højvang Økologi er i 2014 i færd med at udvikle et koncept for naturpleje baseret på ungdyr fra en mælkeproduktion. De vil med konceptet øge naturarealer, deres biodiversitet, basere fodringen herpå og forbedre dyrevelfærden ved at dyrene går i deres naturlige miljø. Udfordringen er at udvikle en forretningsmodel, der kan skabe økonomisk sammenhæng i naturplejen.

Ole Sørensen specialiserer sig i at pleje naturarealer med stude og etablere et salg til private. Foto: Peter Nordholm

DSL'S ENGAGEMENT I HØJVANG ØKOLOGI

Højvang Økologi bliver en case i Det Samfundsnyttige Landbrug. Økologisk Landsforening udvikler en kalkule med samtlige indtægter og udgifter, der knytter sig til naturplejen. Af den fremgår, at Højvang Økologi kan opnå positiv økonomi i naturplejekonceptet uden tilskud til naturpleje, når kødet sælges til en ikke urealistisk merpris. Udfordringen er derfor at opbygge et koncept for salg til en merpris, der skal baseres på dokumentation for mere natur med større biodiversitet.

DSL finansierer en naturplan, der beskriver målene for naturplejen. Der følges op med dokumentation for, at målene nås.

Højvang Økologi ønsker direkte salg af kødet i pakker á 1/8 stud. En kok inddrages til at formidle kødkvalitet og vejlede om kødets anvendelse. Der arrangeres introduktionsaftener for interesserede borgere. Der opbygges en hjemmeside til salg via abonnement, og der kommunikeres på sociale medier.

FAKTA

- Højvang Økologi har 100 malkekøer. Alle kælver samtidig i maj måned.
- Alle tyrekalve studes.
- Når ydelsen hos en ko falder, sættes hun på græs som ammetante for kalvene, der således først fravænnes efter den første sommer på græs.
- Naturarealerne, der plejes, er ejet af staten, men forpagtet til tredje part, der har kunnet se en forretning i at forpagte mod at opnå naturplejetilskud.
- Højvang Økologi modtager ikke naturplejetilskud og plejer arealet uden modydelser.

www.hojvangokologi.dk

Samarbejder omkring Højvang Økologi

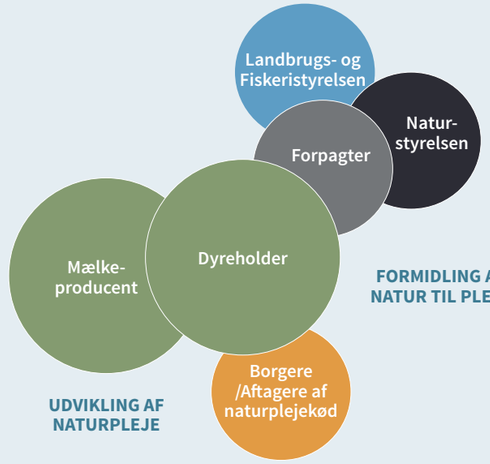

PARTER OG RELATIONER

Der er udviklet en model for naturpleje baseret på et samarbejde mellem en mælkeproducent, en dyreholder og en forpagter af offentlige naturarealer.

Øvrige deltagende parter i denne case er jordejeren, som her er en offentlig myndighed samt borgere/aftagere af naturkød.

Ungdyr og ammetanter fra Højvang Økologis mælkeproduktion benyttes til naturplejen på arealer ejet af staten.

Arealerne bortforpagtes til højestbydende på femårige kontrakter under den præmis, at forpagter kan opnå naturplejetilskud. Kødet afsættes direkte til borgere evt. som abonnementsordning.

AFTALER

Højvang Økologi ønsker at indgå aftale med kunder/borgere om salg af naturplejekød gennem en abonnementsordning. Som en aftale med kunder og for at opnå en nødvendig merpris for naturplejekød dokumenteres det gennem en naturplan og opfølgning på planens mål, at naturplejen fremmer biodiversiteten.

Der er indgået aftaler mellem dyreholder og forpagter og mellem forpagter og jordejer.

ØKONOMI

Der er udarbejdet en kalkule, der gør det muligt at overskue, hvordan aftalen mellem dyreholderen og jordejeren/forpagteren kan afbalanceres, så alle parter tilgodeses. Naturpleje er forbundet med omkostninger. Ifølge kalkulen burde dyreholderen i en situation uden merpris for kødet have del i forpagters naturplejetilskud. Dette anvender forpagteren imidlertid til at betale forpagtningsafgift til jordejeren. Denne praksis er en udbredt udfordring i naturplejen, hvor der reelt ikke er økonomi til at foretage plejen.

Af kalkulen fremgår det, at Højvang Økologis forretningsmodel kan fungere uden andel i plejetilskuddet, såfremt kødet sælges til en merpris. Udfordringen er at opbygge en stabil afsætning til denne merpris.

ERFARINGER OG LÆRING

Under de gældende tilskudsregler for naturpleje er det jordejer/forpagter, der får tilskuddet til naturplejen. Denne case viser, at et økonomisk spænd mellem forpagtningsafgift og plejetilskud er nødvendigt, så også dyreholderen kan lønnes for naturplejen.

Landbrugs- og Fiskeristyrelsen bør udvikle reglerne for naturplejetilskud og f.eks. kræve naturplaner for alle arealer, der modtager tilskud til naturpleje. Dette kan sikre, at naturplejen fremmer natur og biodiversitet.

Man kan med fordel organisere dyrehold og naturpleje i en særskilt virksomhed, da en dyreholders opgaver er mange og anderledes end mælkeproducenters.

Dyrehold og naturpleje skal opbygges i takt med afsætningen af kødet.

Afsætning kræver en specifik indsats, som ofte ikke er medtaget i forretningsmodellen. Det er tilrådeligt, at afsætning sikres ved at inddrage borgere i naturplejeforeninger / indkøbsforeninger, der forudbetaler for kød, eller i græsningslaug med bindende afsætning til deltagerne. Faste aftaler med slagtere, restauranter er også muligt.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)
DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening
VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

Ole Sørensen tror, økonomien i naturpleje kan blive bedre med tiden, hvis det lykkes at få anerkendt naturpleje som en driftsgren, så dyreholderne sikres betaling for det entreprenørarbejde, dyrene står for i naturen. Foto: Irene Brandt

Naturpleje er en INVESTERING

TEKST: IRENE BRANDT

120 ha hede i Dollerup Bakker og 56 stude – hvor mon de gemmer sig? Heldigvis kender Ole Sørensen sine dyr rigtig godt, og efter et par ture op og ned ad bakkerne på Stanghede finder vi studene på toppen af en bakke, hvor vinden sørger for, at et ophold i solen er behageligt. På vej til bakken har vi set tydelige tegn på dyrenes færden: Klovene har skrabet huller i plantedækket, hvor frø fra lyng og urter kan spire, græsset mellem lyngen er nedgræsset, opvækst i egelundene er der intet af, og den hær af birk og pil, som længes efter at erobre det åbne landskab, er effektivt nedkæmpet.

Dyrene kommer fra Ole Sørensens gård i Rødkærsbro, Højvang Økologi. Kernen i gården er 100 malkekøer,; men derudover sørger kalve, kvier, stude, goldkøer, ammetanter og slagtekøer for, at en række naturarealer bevares i god tilstand, for Ole Sørensen har specialiseret sig i at nyttiggøre sin malkebesætning til naturpleje. Til gengæld får dyrene høj velfærd, mens 170 ha artsrig - men sårbar - natur i Dollerup Bakker og i engene omkring Tange Å får en hjælpende klov.

REN TILSÆT

- Naturplejedelen er et kæmpe minus hjemme i gårdens regnskaber, konstaterer Ole Sørensen og tilføjer:

- Men jeg tror, det kan blive bedre med tiden, hvis det lykkes at få anerkendt naturpleje som en driftsgren, så dyreholderne sikres betaling for det entreprenørarbejde, dyrene står for i naturen.

Den natur, dyrene fra Højvang Økologi i dag plejer, får Ole Sørensen ikke betaling for. Naturstyrelsen har sendt opgaven i udbud, og vinderen af dette udbud får tilskudene, mod at han til gengæld lever op til kravene i plejeplanerne for de enkelte arealer. Landmanden, der vandt udbudet, får tilskudene til naturpleje, og han har givet Ole Sørensen 'lov' til at lade hans dyr græsse arealerne; uden at Ole Sørensen af denne grund får del i tilskudene.

- En stud er på græs i 3-3½ år, tilsynet med dyrene på arealerne koster 1.500 kr. pr. dyr pr. sommer. Dertil kommer vinterfodring og forrentning af vinterstaldene. Der er flere udgifter end indtægter i det regnestykke, konstaterer Ole Sørensen.

CASE I DSL

At naturpleje med malkekvæg er en samfundsnyttig beskæftigelse understreges af, at Højvang Økologi indgår som case i Det Samfundsnyttige Landbrug, DSL, der er et ambitiøst projekt ledet af Økologisk Landsforening og med økonomisk støtte fra Villum Fonden. DSL udvikler sammen med økologiske landbrug produktioner, som også har en samfundsnyttig værdi.

- Vi er frygtelig stolte af at være økologer. Og vi arbejder målrettet for at optimere vores produktion på en række vigtige områder, fortæller Ole Sørensen.

Produktionen på Højvang Økologi tilgodeser klimaet, dyrevelfærden og naturen – ud over naturplejen har Ole Sørensen også udfaset brugen af konventionel N, og han kører med nedsat N på sin jord.

- Alle vores dyr bliver slagtet på et lille slagteri i området, og vi sælger kødet gennem direkte salg til private, storkøkkener og restauranter. På sigt håber jeg, at vi kan få god økonomi i denne del af driften også. Vi har i hvert fald en god historie at fortælle, siger Ole Sørensen.

En stud er på græs i 3-3½ år, tilsynet med dyrene på arealerne koster 1.500 kr. pr. dyr pr. sommer. Dertil kommer vinterfodring og forrentning af vinterstaldene. Der er flere udgifter end indtægter i det regnestykke.

- OLE SØRENSEN

Ole Sørensen er stolt af den naturpleje, hans dyr leverer. I tilgift får han kvalitetskød og reduceret overskud, for isoleret set er naturpleje ikke godt for gårdens økonomi. Foto: Irene Brandt.

Alle vores dyr bliver slagtet på et lille slagteri i området, og vi sælger kødet gennem direkte salg til private, storkøkkener og restauranter. På sigt håber jeg, at vi kan få god økonomi i denne del af driften også. Vi har i hvert fald en god historie at fortælle.

- OLE SØRENSEN

KØB EN KASSE NATURPLEJEKØD

Historien kan læses på gårdens hjemmeside. Den handler om den nyttige indsats i naturen og det sunde, velhængte kød, som græsfodrede kreaturer leverer. Selv en udsætterko kan efter en sommer på græs levere kvalitetskød.

- Vi sælger kødet i kasser, hvor kødet er finparteret og pakket, fortæller Ole Sørensen.

HØJVANG ØKOLOGI SATSER BENHÅRDT PÅ AT SUPPLERE MÆLKEPRODUKTIONEN PÅ GÅRDEN MED NATURPLEJE. FOR NATUREN OG KREATURERNE ER SATSNINGEN EN SUCCES, MEN ØKONOMISK GIVER ARBEJDET TAB.

Det betyder mindre madspild og en lav kilopris, fordi alle udskæringer benyttes.

29. april 2016 havde Højvang Økologi inviteret sine kunder til middag og informationsmøde om produktionen.

Kokken Simon Milwertz Philipsen tilberedte tre retter med oksebov fra Højvang Økologi, så deltagerne fik øjnene op for muligheden for at anvende ét stykke kød over flere dage. Og deltagernes feed back på mødet viser stor tilfredshed. Både informationen om dyreholdet, naturplejen og udnyttelsen af kødet fik fine anmeldelser efter mødet.

RDM-studene er fredelige dyr og dygtige naturplejere. På Stanghede i Dollerup Bakker løser de en vigtig, samfundsnyttig opgave. Foto: Nils Würtzenfeld.

LivSalling

Forstander Sven Irgens-Møller, Produktionshøjskolen Marienlyst, får ideen at etablere et fællesskab af landmænd på små landbrugsbedrifter i Salling. Fællesskabet skal imødegå nogle af de forhindringer, nye landmænd møder, når de etablerer sig: finansiering, omkostninger til etablering af produktion, ind- og udtræden af erhvervet samt behovet for rimelig arbejdstid, ferier og socialt netværk.

LivSalling vil udvikle en ny, ekstensiv og rentabel mælkeproduktion med ca. 30 køer og dyrevelfærd i højsædet. Svend Irgens-Møller (th) er initiativtager og bistås af konsulent Thorkild Nissen (tv). Foto: Irene Brandt.

DSL'S ENGAGEMENT I LIVSALLING

Initiativet LivSalling er case i Det Samfundsnyttige Landbrug, fordi der her arbejdes på at opbygge et samarbejde mellem landmænd, der skal give unge mulighed for at etablere sig med og leve af mælkeproduktion baseret på ca. 30 køer. Fællesskabet skal udvikle en ny driftsform for mælkeproduktion i denne størrelsesorden.

Økologisk Landsforening indgår en aftale om at bidrage til at udvikle og teste konceptet for LivSalling gennem DSL, der finansierer udarbejdelse af regnskabsanalyse for et antal små landbrug og et budget for en modelbedrift, der viser, at det med rimelig arbejdstid kan lade sig gøre at skabe en acceptabel indtjening til en person.

Initiativet er formidlet på landbrugsskoler, og LivSalling optræder på Mødestedet, en platform til at finde samarbejdspartnere. DSL finansierer desuden en markedsføringsindsats, der indeholder opbygning af hjemmeside, produktion af små film og opstart af kampagne på sociale medier.

FAKTA

LivSalling udvikler et koncept for mælkeproduktion i små besætninger med lavt input af ressourcer udefra. Nøgleordene er:

- Naturlighed
- Græsbaseret produktion, lang afgræsningssæson
- Sæsonkælvning og naturlig fravænning af kalve
- Små investeringer i få maskiner og mobilt staldbyggeri
- Kvalitetsprodukter; græsmælk har sund fedtsyresammensætning, og merpris forventes
- Fondsfinansiering; lave renteomkostninger
- Klyngedannelse; samarbejde om maskiner, ferieafløsning, socialt fællesskab

Samarbejder omkring LivSalling

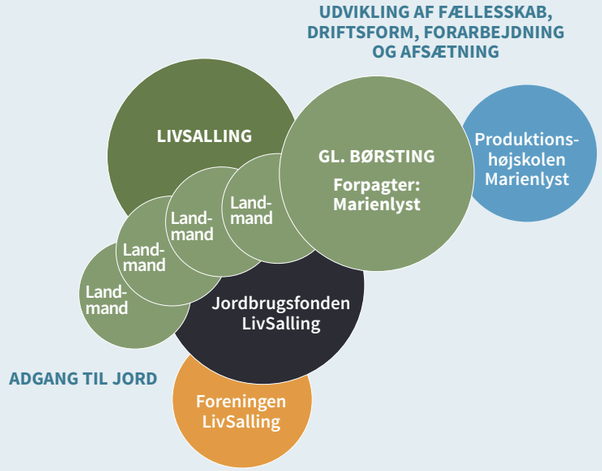

PARTER OG RELATIONER

I fællesskabet kan landmænd samarbejde om at udvikle den fælles driftsform og skabe en praksis for at hjælpe hinanden, bytte arbejdsopgaver og timer, udveksle maskiner og etablere fællesmekanisering. På sigt kan det danne ramme om samarbejde om forarbejdning og afsætning.

Det er Jordbrugsfonden LivSalling, der står for at købe jord og forpagte det ud til hver landmand i fællesskabet. Der dannes en lokal forening LivSalling, der skal stå bag fonden.

Jordbrugsfonden og den lokale forening bliver omdrejningspunktet for opstart af fællesskabet. Den første gård er købt. Den forpagtes i første omgang af produktionshøjskolen Marienlyst og benyttes som oplæringssted for landmænd, der vil etablere sig i fællesskabet.

AFTALER

Fællesskabet kan organiseres som en forening. Principperne for driftsformen vil i givet fald være fundament for foreningen. Fællesskabet kan kaldes et kulturfællesskab, fordi det opstår omkring udviklingen af en ny driftsform i modsætning til et driftsfællesskab, der er et fællesskab af forskellige specialiserede virksomheder, der komplementerer hinanden (se casen Skyttes Gartneri ApS).

Behovet for aftaler, der kan sikre fællesskabet mellem landmændene, er ikke afklaret.

Mellem Jordbrugsfonden LivSalling og forpagterne af jord og ejendomme med bygninger, udarbejdes ensartede forpagtningskontrakter, som udover de almindelige betingelser, indeholder anvisninger om drift med praktisering af holistisk afgræsning/godt sædskifte, opbygning af frugtbar jord, fodring og pasning af dyr, samt anvisninger på hvordan forpagtere af de forskellige ejendomme forventes at samarbejde med hinanden.

ØKONOMI

Økonomien i kulturfællesskabets landbrug er baseret på etablering uden store opstartsinvesteringer, med lave omkostninger til foder og arbejdskraft og med merpris for mælk og kød som følge af græsfodring. Modelberegninger viser, at det er muligt at have en fornuftig driftsøkonomi med den skitserede driftsform.

Udgifter til forpagtning holdes lave, idet Jordbrugsfonden LivSalling særskilt har fået stillet en garanti til rådighed fra Villum Fonden, således at Merkurbank har villet lånefinansiere Jordbrugsfondens første køb af et landbrug. Lånefinansiering fra Merkurbank geares med kreditforeningsmidler.

På længere sigt vil Jordbrugsfonden kunne skaffe kapital som en anden lokal jordbrugsfond gennem et datterselskab, som borgere kan investere i (se casen SamsØkologisk).

ERFARINGER OG LÆRING

Der skal i fællesskabet være en enighed om driftsformens basale retningslinjer, samtidig med at der også skal være plads til at udvikle og afprøve den. Initiativtager til fællesskabet er en gruppe af borgere med vidt forskelligt erfaringsgrundlag. For at skabe en interesse hos nye landmænd skal fællesskabet kunne inddrage de unge og deres ideer og give dem mulighed for at præge fællesskabets udvikling. Fællesskabets organisering skal rumme denne udfordring.

Det er en god erfaring, at en lokal undervisningsinstitution, her en produktionshøjskole, indgår i udviklingen af fællesskabet LivSalling. Skolen bidrager for eksempel til udvikling af staldsystemer og afgræsningsmetoder. I øvrigt har det styrket skolens motivering af unge til en karriere inden for landbrugserhvervet.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)

DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening

VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

De to køer, der hver passer tre kviekalve, er grundstammen i den besætning, der skal etableres på projekt Liv Sallings modelgård.

Landbrugets nye FORTÆLLING

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

Seks tykke pæle rammet ned i marken, en kraftig dug spændt ud mellem pælene og om vinteren mure af big baller, der skaber læ. En investering til ca. 25.000 kroner, som om vinteren kan skabe læ og tørvejr til køerne og jersey tyrekalvene på Produktionshøjskolen Marienlyst i Resen ved Skive, hvor idéen til projektet Liv Salling er opstået.

- Den billige stald har vi udviklet, fordi vi ønsker at skabe et alternativ til strukturudviklingen i landbruget, og vi vil vise, at det kan lade sig gøre at skabe et godt liv på et mindre landbrug, siger Sven Irgens-Møller, der er forstander på produktionsskolen og ophavsmand til projektet Liv Salling. Projektet har fået økonomisk støtte fra Villum Fonden og konsulenthjælp fra Det samfundsnyttige landbrug.

- Liv Salling er et bud på begyndelsen til en ny fortælling, som starter med udvikling af bæredygtig mælkeproduktion i mindre samarbejdende enheder. Og målet er, at Liv Salling Fonden om ti år ejer og udlejer en klynge på 20 gårde i nærområdet, som drives som selvstændige enheder, og som samarbejder om maskiner, ferieafløsning, afsætning m.m. - og at idéen er kopieret i andre egne af landet, siger Sven Irgens-Møller.

Liv Salling Fonden har netop købt den første gård i Salling for 6 mio. kr. Gården har et jordtilliggende på 42 ha. Som projektets første gård, skal gården være modelgård for udvikling af en bæredygtig mælkeproduktion baseret på en malkebesætning på 30 malkekøer - suppleret med andre driftsgrene hen ad vejen.

Med permanente græsmarker, hvor dyrene træder planter ned i jorden, sker den en CO2-binding i jorden. Sammenholdt med fraværet af den klimabelastning, som er forbundet med dyrkning af foderafgrøder og kraftfoder, forventer vi faktisk, at vores produktion kan mere end opveje den klimabelastning, køernes metanudslip er årsag til.

- THORKILD NISSEN

LIV SALLING ARBEJDER MED STØTTE FRA VILLUM FONDEN OG DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG, DSL, FOR AT SKABE LØNSOMME LANDBRUG MED LAVT OMKOSTNINGSNIVEAU, HVOR UNGE ELLER NYETABLEREDE LANDMÆND SAMARBEJDER OG SKABER LIV I LANDDISTRIKTERNE.

KØER SPISER GRÆS

Thorkild Nissen har ansvaret for kvægholdet på Produktionshøjskolen Marienlyst. Han har i mange år arbejdet med holistisk afgræsning, sen fravænning af kalve og opfedning af tyrekalve på græs på projekt- og rådgivningsniveau. På Produktionshøjskolen Marienlyst har han fået mulighed for at omsætte erfaringerne fra projekterne til praksis i skolens landbrug.

- Vi er inspireret af Allan Savory, der er idémanden bag holistisk afgræsning, og Polyface Farm i Virginia, USA, hvor Joel Salatin har skabt et samarbejdende netværk til gavn for de små, bæredygtige landbrug, fortæller Thorkild Nissen.

På landbruget på Produktionshøjskolen Marienlyst har tyrekalvene fra Thise-leverandører gået på græs sammen med ammekøer vinteren over i en åben stald med læ af pilekrat suppleret med halmballer, og de er ud over mælken fra ammekoen kun blevet fodret med græs og græsensilage.

- Det er en produktion med meget lave produktionsomkostninger og tilvæksten på mellem 800 og 1.000 g pr. dag er vi meget tilfredse med, konstaterer Thorkild Nissen. Liv Salling projektet har et godt samarbejde med Thise mejeri og afsætter kalvene som gourmetprodukt igennem Thise og ko

På markerne går også to køer, der for få uger siden kælvede og siden har fået yderligere to ammekviekalve hver, som skal gå sammen med køerne de næst ni måneder.

- Køerne og kalvene er begyndelsen til den besætning, som skal flyttes op på modelgården. Vi deler mælken med kalvene; og da køerne ikke får andet at spise end frisk græs og græsensilage, er ydelsen lavere end på andre økologiske malkegårde. Til gengæld er omkostningerne lave, fordi vi ikke lægger græsmarkerne om, og heller ikke skal bruge kraftfoder og korn til køerne. Vi forventer, en ko producerer ca. 4.500 kg mælk på et år - heraf drikker kalvene ca. 1.000 kg, siger Thorkild Nissen.

OPGØR MED DOGMER

Kløvergræs og sædskifte er vigtige i den økologiske produktion. Det er i hvert fald et vel indarbejdet dogme. Liv Salling vil dog udfordre dette dogme med en ren græsfodring, hvor sædskifte i sagens natur ikke kommer på tale, når man kun har én afgrøde: græs. Til gengæld er græsmarken meget divers. Der er 19 forskellige urter, græsser, kløver og lucerne i den holistiske afgræsningsblanding, som Carsten Marcussen fra Økologisk Landsforening har udviklet, og som i marts måned blev sået ud på 7 ha. Thorkild Nissen forventer ikke, at de kvælstoffikserende kløverplanter bliver særligt dominerende i græsmarkerne.

- Kløverplanterne klarer sig dårligere i konkurrencen, når græsset bliver så højt, som det gør ved holistisk afgræsning. Til gengæld træder køerne en del planterester og gødning ned i jorden og planternes N-behov er dækket ad denne vej, siger Thorkild Nissen.

Et andet dogme, som skal udfordres i projektet, handler om klimabelastningen ved kvæghold.

- Med permanente græsmarker, hvor dyrene træder planter ned i jorden, sker den en CO2-binding i jorden. Sammenholdt med fraværet af den klimabelastning, som er forbundet med dyrkning af foderafgrøder og kraftfoder, forventer vi faktisk, at vores produktion kan mere end opveje den klimabelastning, køernes metanudslip er årsag til, siger Thorkild Nissen.

LÆR NYE METODER

Velux Fonden støtter Liv Salling med 5,5 mio. kr., og har gjort det muligt at etablere Liv Salling Fonden, som har til formål at opkøbe landbrug i lokalområdet og forpagte gårdene ud til unge eller nyetablerede landmænd, som gerne vil prøve kræfter med bæredygtigt landbrug baseret på græsfodring og et lavt omkostningsniveau.

- Den gård, vi netop har købt, skal som sagt være modelgård. Udover at kunne give et oplæringstilbud til landmænd, som gerne vil prøve kræfter med for eksempel græskvæg, holistisk afgræsning, sen fravænning af kalve og opfedning af tyrekalve på græs samt på sigt en græsbaseret produktion af kaniner, høns, svin, får og gede, betyder det også, at vi skal dokumentere det arbejde, vi udfører, og de metoder, vi benytter, forklarer Sven Irgens-Møller. Han fortsætter:

- Det samfundsnyttige landbrug har haft en driftsøkonom til at regne på vores produktion baseret på 30 malkekøer. Regnskabet viser et resultat på mellem 2-300.000 kr. til landmanden for en arbejdsdag med malkekvæg på 4-5 timer.

I projektet vil det også blive undersøgt, om forventningerne til en gunstig klimaeffekt ved holistisk afgræsning holder stik. Når modelgården overtages, bliver der lavet en række grundregistreringer, som der så bliver mulighed for at følge op på med års mellemrum – blandt af jordens kulstofindhold.

Jordbrugsfonden SamsØkologisk

Jordbrugsfonden SamsØkologisk er etableret i 2014 på baggrund af en kapital på 300.000 kr. fremskaffet ved donationer. Hovedformålet med fonden er at købe jord og bortforpagte den til økologiske landmænd. Et mindre økologisk landbrug på 14 ha er ved etableringen af fonden til salg og udfordringen er at skaffe midler til at købe dette landbrug.

Bestyrelsen for Jordbrugsfonden SamsØkologisk er motoren i arbejdet med at erhverve jord og videreformidle det til unge, økologiske landmænd. Fra venstre: Rasmus Kjærulff, Iben Holm, Bent Degn, Thorkild Ljørring Pedersen, koordinator Mai Fihl Worre, Niels Nørskov. Foto: Morten Telling

DSL'S ENGAGEMENT I SAMSØKOLOGISK

Jordbrugsfonden SamsØkologisk bliver en case i Det Samfundsnyttige Landbrug med baggrund i dens formål. Sammen med Økologisk Landsforening lægges en plan for at fremskaffe kapital til at købe fondens første økologiske landbrug.

Vi etablerer en crowdfunding platform, hvor interesserede borgere kan donere midler. Den understøttes af indsats på sociale medier. Der skaffes ikke tilstrækkelige midler til købet herved. Derfor udvikler vi en model for, hvordan borgere kan investere i et aktieselskab, som jordbrugsfonden etablerer og styrer gennem selskabets vedtægter.

DSL finansierer en forretningsplan for modellen, og at en advokat udarbejder et investorprospekt. Der afholdes investormøder og efter tegningsperioden kan jordbrugsfonden stifte Samsø Økojord A/S, der køber det økologiske landbrug. Efterfølgende har DSL finansieret udarbejdelse af forpagtningskontrakt, opstart af jordbrugsfondens drift, markedsføring af jordbrugsfonden over for nye forpagtere og en forretningsplan for næste køb.

FAKTA

- SamsØkologisk er en erhvervsdrivende fond stiftet af foreningen Økologisk Samsø
- Foreningen Økologisk Samsø arbejder for at udbrede økologi på Samsø på mange niveauer og for at styrke samarbejdet mellem landmænd og forbrugere.
- Formålet med fonden er at opkøbe landbrug og forpagte dem ud til unge, der ønsker at etablere sig som økologiske landmænd på Samsø.
- Samsø Økojord A/S er datterselskab i Jordbrugsfonden SamsØkologisk.
- Fonden ejer A-aktien i Samsø Økojord A/S
- Borgere og professionelle investorer kan investere i Samsø Økojord A/S.
- Fonden udbygger desuden sin kapital gennem gaver, frivillige bidrag, sponsorater og lån.

www.oekologisksamsoe.dk

Samarbejder omkring SamsØkologisk

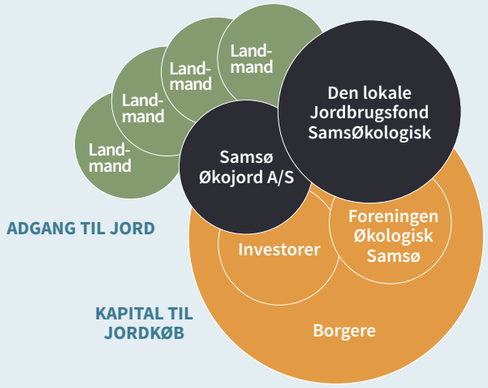

PARTER OG RELATIONER

Lokale ildsjæle har dannet foreningen Økologisk Samsø for at fremme økologi på øen. En af vejene til mere økologi er at skaffe penge til køb af landbrugsjord. Derfor oprettede foreningen den erhvervsdrivende fond, SamsØkologisk.

For at øge kapitaltilførslen opretter Jordbrugsfonden SamsØkologisk aktieselskabet Samsø Økojord A/S, som gør det muligt for borgere at involvere sig gennem aktiekøb. Samsø Økojord A/S er jordejer og bortforpagter erhvervede landbrug til nye økologiske landmænd.

Foreningen Økologisk Samsø og Samsø Økojord A/S er bindeled mellem nye økologiske landmænd og borgere, der deler ønsket om mere økologi på Samsø.

AFTALER

Jordbrugsfonden har vedtægtssikret indflydelse gennem retten til at udpege flertallet af medlemmer i aktieselskabets bestyrelse.

Fonds og aktieselskabs vedtægter og kapitalgrundlag skal godkendes af Erhvervs- og Selskabsstyrelsen. For at udbud af aktier er lovligt og for at opnå og opretholde tillid hos borgere, der investerer i fonden, er der udarbejdet et aktieprospekt, som juridisk afklarer forholdet mellem aktieselskab og aktionærer.

Mellem Samsø Økojord A/S og forpagtere af jord og bygninger udarbejdes forpagtningskontrakter. Ud over almindelige betingelser anviser de, hvordan jord og ejendomme skal drives og vedligeholdes med godt økologisk sædskifte og opbygning af frugtbar jord, og hvordan forpagtere forventes at samarbejde med hinanden.

ØKONOMI

Hverken forening eller fond har til formål at generere overskud. Samsø Økojord A/S skal derimod have indtægter til at dække omkostninger til administration samt til igangsætning af initiativer, der bidrager til at opfylde formålet.
Aktionærer kan få udbetalt udbytte, men mindst 80 pct. af et evt. overskud skal bruges til konsolidering af Samsø Økojord A/S.

Salg af aktier er grundlaget for opkøb af jord. Finansiering af jord- og ejendomskøb kan herudover ske ved optagelse af lån.

Forpagtningsaftaler og -afgift skal som udgangspunkt være gunstige for forpagterne.

ERFARINGER OG LÆRING

Det er vigtigt at bruge kompetente sparringspartnere/rådgivere til at hjælpe med at udvikle forretningsplaner og afklare juridiske, drifts- og skatteøkonomiske problemstillinger.

Et grundigt arbejde omkring vedtægter og formålsparagraffer er nødvendigt i aktieselskaber og erhvervsdrivende fonde, når vedtægter skal godkendes af Erhvervsstyrelsen.

For en almennyttig erhvervsdrivende fond, der skal skabe samarbejde mellem borgere og landmænd, er det et godt signal at købe landbrug til en uvildigt fastsat pris, så handlen er tilfredsstillende for begge parter. Ønsker sælger at hjælpe Jordbrugsfonden, kan det ske ved et sælgerpantebrev, så sælger dermed er medfinansierende.

Involvering af forpagtere bør ske sideløbende med forberedelse af køb af landbrug, så fonden undgår en periode uden indtægter fra bortforpagtning.

Interessen for Jordbrugsfonden er afhængig af, at bestyrelsen kan opfange unge landmænds ideer om landbrugsdrift.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)
DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening
VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

De to garvede inteview-ofre - Thorkild Ljørring Pedersen (tv) og Bent Degn - har rutineret taget opstilling foran den grønne gavl.
Foto: Irene Brandt.

Jordbrugsfonden på Samsø fremmer GENERATIONSSKIFTET

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

- Etableringen af jordbrugsfonden har vakt opsigt, og vi har fortalt historien om fonden rigtig mange gange, siger Bent Degn, formand for fonden og én af fondens initiativagere. Ved hans side sidder fondens næstformand, Thorkild Ljørring Pedersen. Han nikker samtykkende.

Men tiden, der er gået med at blive interviewet, er ikke spildt, for omtalen i medierne har båret frugt og skaffet fonden langt flere investorer, end de havde turdet håbe på.

- Vi kunne sidste år etablere aktieselskabet Samsø Økojord, som i alt 25 aktionærer hver har indskudt mindst 100.000 kr. i. Dermed var vi også i stand til at købe fondens første ejendom på Samsø, fortæller Bent Degn.

SAMFUNDSNYTTE

At opkøbe landbrugsjord og forpagte den ud til (unge) økologiske landmænd er ifølge projektet 'Det Samfundsnyttige Landbrug, DSL' en samfundsnyttig aktivitet. Projektet drives af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.

- Vi ser det som en mulighed for at hjælpe unge landmænd ind i erhvervet. De har det svært i dag, fordi ejendommene efterhånden er blevet meget store og meget dyre, siger Lone Andreasen, der er projektleder i DSL. Projektet samarbejder med en række 'cases', som alle på den ene eller anden måde arbejder med økologisk landbrug suppleret med én eller flere samfundsnyttige tiltag.

- Vi kan bistå økologiske landmænd rundt om i landet med at udvikle nye måder at organisere og drive landbrug på, herunder

Vi blev ved med at hidse hinanden op over det her, og til sidst dannede vi en forening, for det er dét, vi plejer at gøre, når der er noget, der skal ændres, og der skal flere kræfter til.

- THORKILD LJØRRING PEDERSEN

hjælp til at lave en handlingsplan og finansiere nogle af startomkostningerne, fortæller Lone Andreasen.

Konkret har DSL bidraget med at crowdfunde midler direkte til jordbrugsfonden SamsØkologisk. DSL har også udviklet en model til samarbejde mellem borgere, der

vil investere i økologisk landbrug på Samsø og jordbrugsfonden SamsØkologisk. Endelig har DSL understøttet SamsØkologisk i dens virke - for eksempel vedrørende det første køb, forpagtere, forpagtningsaftale etc.

FOLKELIG INDFLYDELSE

Kun 300 ha af Samsøs 8000 ha landbrugsjord dyrkes økologisk. Dermed ligger andelen af økologisk jord på Samsø under landsgennemsnittet. Det er der borgere på øen, der ønsker at ændre. Samtidig var der et økologisk frilandsgartneri til salg igennem flere år, som der tilsyneladende ikke var købere til.

- Vi bliver jo alle ældre, og der var behov for et generationsskifte, og det blev sådan set starten på det hele, siger Bent Degn, og Thorkild Ljørring Pedersen tilføjer:

- Vi blev ved med at hidse hinanden op over det her, og til sidst dannede vi en forening, for det er dét, vi plejer at gøre, når der er noget, der skal ændres, og der skal flere kræfter til. Foreningen Økologisk Samsø blev dannet og kan i dag mønstre over 200 medlemmer.

Foreningens nyvalgte bestyrelse gik straks i gang og etablerede senere Jordbrugsfonden SamsØkologisk, der arbejder for at omlægge eksisterende landbrug til økologi - én gård ad gangen. Jordbrugsfonden samler investeringer via et aktieselskab, der opkøber de gårde, der efterfølgende bortforpagtes til økologiske landmænd.

- Fonden skaber muligheder for nye og unge økologiske landmænd, der ellers ikke ville kunne komme til at føre deres idéer ud i livet. Landmændene er således ikke ejere men forpagtere af landbrugene, og kan derfor fokusere på at skabe de bedste mulige rammer for deres landbrug, siger Thorkild Ljørring Pedersen og understreger betydningen af den folkelige opbakning til fonden og aktieselskabet:

- Det folkelige bagland har en betydelig indflydelse på, hvad der skal ske i fonden. Nogle af aktionærerne i aktieselskabet er

JORDBRUGSFONDEN PÅ SAMSØ ARBEJDER FOR AT GIVE UNGE ØKOLOGER EN CHANCE FOR AT SKABE DERES EGET ØKOLOGISKE LANDBRUG

lokale, andre er fritidssamsinger, og resten kommer fra hele landet og er bare glade for, af jordbrugsfonden og aktieselskabet giver helt almindelige mennesker mulighed for at hjælpe landbruget i en anden retning.

INVESTERING I JORD

Ud af jordbrugsfonden er Samsø Økojord a/s udsprunget. Selskabet tilbyder aktier i landbrug på Samsø, som bortforpagtes til unge økologer.

I første omgang har fonden investeret i frilandsgartneriet, som det hele er udsprunget af: Yduns Have, der ligger i Alstrup og råder over 14 ha. Gartneriet får nyt forpagterpar til næste januar, når to unge økologer, der i dag er elever på Kalø Økologisk Landbrugsskole, overtager driften efter endt uddannelse.

- De vil fortsætte det gode arbejde, som den sidste forpagter, Johannes Loeb, startede, og indtil de flytter ind om et års tid, drives Yduns Have af to forpagtere, forklarer Thorkild Ljørring Pedersen.

FRUGTBARHED SKAL MÅLES

- I modsætning til mange andre investeringer er investering i jord en ret sikker investering. Og selvom vi ikke lokker med et stort afkast, så har flere, end vi havde forventet, købt aktier i Samsø Økojord, for der er en del, der ud over at købe økologiske produkter også godt vil bidrage til, at mere jord kan dyrkes økologisk, siger Bent Degn.

Afkastet påvirkes af forpagtningsafgiften; men en del af opgaven i udviklingsprojektet er også at finde frem til, hvad en forpagtningsaftale skal indeholde, og hvordan værdien af forpagtningen beregnes.

- Vi har for eksempel skrevet ind i forpagtningsaftalen, at forpagteren ikke må forringe jordens frugtbarhed i lejeperioden. Det er der da nogen, der ryster på hovedet ad, for det kan man ikke måle i dag. Men vi ønsker at udvikle metoder, der kan måle jordfrugtbarheden, fordi det er det parameter, vi ønsker at stille krav om, når jorden forpagtes ud, siger Thorkild Ljørring Pedersen.

NYE MÅL

Med Yduns Have afsat er formanden og næstformanden på udkig efter nye udfordringer, og der kigges på et par gårde eller tre på øen; men visionen for fondens arbejde handler ud over produktionsledet også om forarbejdnings- og afsætningsleddene i den kæde, der en dag skal ende med at gøre Samsø til Danmarks grønneste ø.

- Vi har et mejeri klar, den dag en landmand ønsker at producere økologisk mælk, og i øjeblikket er vi i fuld gang med opstarten af et nyt slagtehus på Samsø, siger Bent Degn.

Skyttes Gartneri ApS

Skyttes Gartneri ApS er afhængig af at kunne flytte dyrkningen af grøntsager rundt i et sanerende sædskifte. Gartneriet har aftaler om at leje jord hos Lars Skytte og andre jordejere, men også aftaler med en del naboer om at bytte jord. Virksomhedens drift og udvikling er afhængig af dette. Det er bl.a. den situation, der har fostret ideen om et driftsfællesskab.

Tankerne om et driftsfællesskab af specialiserede virksomheder har rod i Lars Skyttes gartneri, som for nogle år siden blev omdannet til et ApS som led i et generationsskifte. Foto: Økologisk Landsforening

DSL'S ENGAGEMENT I SKYTTES GARTNERI

Skyttes Gartneri ApS og naboer kontakter i 2015 Økologisk Landsforening. De vil udvikle et driftsfællesskab af specialiserede landbrugsvirksomheder, hvor driftsfællesskabet forpagter den jord, de specialiserede landbrugsvirksomheder baserer deres produktion på. Vi udarbejder sammen en plan for en forberedende fase, hvor driftsfællesskabet og dets funktion beskrives. DSL afholder møder, hvor deltagerne kan få en fælles opfattelse af, hvad driftsfællesskabet indebærer, og en indbyrdes forventningsafstemning.

Der udarbejdes modeller for et driftsfællesskab. En advokat rådgiver vedrørende organisering, aftaler med jordejere og forhold omkring bygninger. Det er herefter planen at invitere andre til at deltage i dannelsen af driftsfællesskabet.

Efterfølgende arbejdes med en alternativ fremgangsmåde, hvor driftsfællesskabet etableres først og efterfølgende optager medlemmer. Forpagtningsaftaler drøftes. Driftsfællesskabet er herefter i en modningsfase.

FAKTA

- Skyttes Gartneri ApS er et frilandsgartneri, der er ejet af Lars Skytte, Adrian Kurón og Bjarke Andersen.
- ApS'et er etableret for at kunne skabe generationsskifte i selvejervirksomheden Lars Skytte
- Adrian og Bjarke overtager over en periode Lars' andel i Skyttes Gartneri ApS
- Gartneriet dyrker ca. 300 ha.
- Om foråret rabarber og asparges, om sommeren salater, gulerødder, bladselleri og glaskål og efterår/vinter skorzonerrod, knoldselleri og porre.

www.skyttes.com

Samarbejder omkring driftsfællesskab

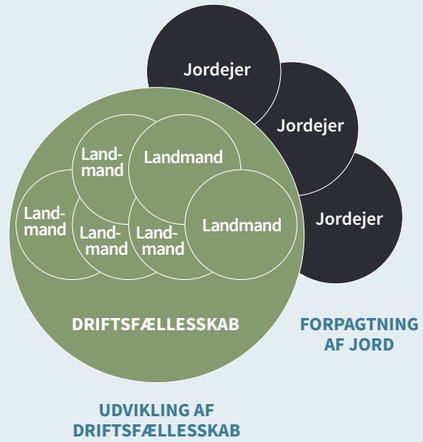

PARTER OG RELATIONER

Landbrugene i driftsfællesskabet kan opnå specialiseringsfordele samtidig med, at de i driftsfællesskabet opnår alsidighed, robusthed og diversitet omkring jordens dyrkning. Jorden anvendes i nogle perioder af en eller flere landbrugsvirksomheder og i andre perioder af andre.

Den enes output i økosystemet er den andens input. Når grøntsagerne er høstet, kommer svine- eller hønseproducenten på marken. Hønseproducenten har på andre tidspunkter sine høns under frugtavlerens træer, hvoraf nogle danner læhegn sammen med bærbuske. Biavleren flytter sine stader rundt i arealet afhængig af de forskellige væksters blomstring. Mælkeproducenten leverer gødning til grøntsagsproducenten og indgår aftaler med en kødproducent om dyr til at afgræsse naturarealer.

Driftsfællesskabet skaber synergi gennem forskellighed og bedre ressourceudnyttelse, når den enes output kan blive en andens input.

AFTALER

Mellem deltagerne i driftsfællesskabet skal der indgås en samarbejdsaftale. Samarbejdet kan være organiseret i en forening eller mere forpligtende i en andelsforening.

Aftalen regulerer, hvordan en landbrugsvirksomhed træder ind og ud af driftsfællesskabet, og hvilke spilleregler der gælder for medlemmer. Den vil også omhandle produktionsplanlægning og landbrugsvirksomhedernes samarbejder i løbet af året. Endelig vil den dreje sig om, hvordan driftsfællesskabets økonomi skal indrettes, og udvekslinger landbrugsvirksomhederne imellem skal værdisættes og udlignes.

De fysiske udvekslinger mellem landbrugsvirksomhederne skal basere sig på et system, hvor økosystemets anvendelse kan planlægges dag for dag.

Driftsfællesskabet indgår kontrakter med jordejere om forpagtning af det lokale økosystem.

ØKONOMI

Driftsfællesskabets økonomi kan i sin enkleste form være baseret på et medlemskab, der dækker driftsfællesskabets udgifter til basisadministration og forpagtning af jord. Medlemskabet og en eventuel tilbagebetalingsnøgle reguleres i forhold til den økonomiske aktivitet, en virksomhed har som følge af deltagelsen i driftsfællesskabet.

De økonomiske udligninger mellem landbrugsvirksomhedernes individuelle økonomier kan opgøres mere detaljeret ved de fysiske udvekslingers markedsværdi. Behovet for mere detaljerede opgørelser afhænger af hvilke landbrugsvirksomheder, der deltager, og hvordan systemet sikrer overensstemmelse mellem den enkelte landbrugsvirksomheds indsats og dens indtjening.

ERFARINGER OG LÆRING

I casen har to tilgange til etableringen af driftsfællesskab været i spil. Først var det planen at invitere landbrugsvirksomheder til at være med til at etablere et driftsfællesskab. Efterfølgende blev drøftet en tilgang, hvor driftsfællesskabet blev etableret som ramme med udgangspunkt i to landbrugsvirksomheder og aftaler med jordejere om adgang til jord. Herefter skulle flere landbrugsvirksomheder inviteres til at deltage. Begge tilgange er relevante og mulige. I praksis befinder Skyttes Gartneri ApS sig imidlertid i et generationsskifte, der kræver økonomisk og arbejdsmæssigt overskud. Det er vanskeligt for en landbrugsvirksomhed at have mere end ét udviklingsarbejde at tilgodese, og det videre arbejde med driftsfællesskabet er sat i bero.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)
DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening
VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

Lars Skytte drømmer om, at små, selvkørende landbrugsmaskiner en dag kører rundt på Skyttes Gartneris grøntsagsmarker. Det vil både forbedre gartneriets indtjening, løse manglen på arbejdskraft til fysisk ensformigt arbejde, reducere omkostningerne til driften og forbedre mikrolivet i markerne.
Foto: Økologisk Landsforening

Systemer skal tilpasse sig mennesker - IKKE OMVENDT

TEKST: IRENE BRANDT

Den fynske forårssol bader marken med rabarberplanterne i et blændende lys; men vestenvinden fejer hen over planterne, og vifter de friske grønne blade fra side til side, så man kan se de flotte, røde stængler, der er vokset op af mulden. Rabarberne har stået på samme sted i syv år, så det er uigendriveligt sidste sæson på denne plads for den røde lækkerbisken. Og hvor planterne er små, ses det tydeligt, at der mellem rabarberplanterne også vokser tidsler og kvikgræs, som har overlevet harvningen mellem rækkerne.

Rabarberne vokser på Skyttes Gartneri i Dømmestrup på Fyn, og det er Lars Skytte, der viser rundt ude i marken.

- Vi vil meget med vores økologiske landbrug, og vi føler os forpligtet til både at tage ansvar for naturen og et socialt og kulturelt ansvar i forhold til samfundet; men samtidig erkender jeg også, at vores produktion har udfordringer, som trækker i den forkerte retning. For at bekæmpe ukrudtet bearbejder vi jorden meget. Det nedbryder humus og dermed frigives CO_2. Samtidig risikerer vi at lave trykskader i vores marker, fordi vi kører meget i dem, siger Lars Skytte.

En tredje udfordring i det økologiske landbrug handler om næringsstofferne, som er ulige fordelt mellem Øst- og Vestdanmark, understreger Lars Skytte.

- Indtil 1960'erne havde vi et alsidigt landbrug, hvor gårdene var robuste og gav arbejde til mange mennesker. Det er denne robusthed, vi gerne vil genskabe i moderne rammer, fortæller Lars Skytte, som sammen med Det Samfundsnyttige Landbrug har udviklet en model for samarbejdende landbrug i et robust, alsidigt fællesskab.

Det kræver en produktion af en vis størrelse i et frilandsgartneri som Skyttes Gartneri, at kunne forrente for eksempel en lugerobot; men har vi lugerobotten, kan vi overkomme at dyrke et større areal, samtidig med at vi både forbedrer kulstofopbygningen i jorden og undgår at lave trykskader på markederne.

- LARS SKYTTE

STRUKTURFORANDRINGERNE I LANDBRUGET STILLER KRAV TIL ALLE LANDBRUG - OGSÅ DE ØKOLOGISKE. DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG HAR SAMMEN MED FRILANDSGARTNER LARS SKYTTE UDVIKLET SKITSER TIL EN MODEL FOR DRIFTSFÆLLESSKABER, SOM KAN BANE VEJ FOR EN MODERNISERING AF DEN ØKOLOGISKE PRODUKTION

- De økologiske landbrug er som andre landbrug ramt af den strukturelle udvikling, hvor gårdene bliver større og mere specialiserede. Denne udvikling ønsker vi at standse ved at etablere driftsselskaber mellem økologiske landbrug, som tilsammen kan genetablere den robusthed og alsidighed, som er gået tabt, siger Lars Skytte og tilføjer:

- Og jeg tror, at vi har fat i noget, som rent faktisk kan bane vej for en omlægning af dansk landbrug i stor stil. Og samtidig både kan reducere den enkelte landmands omkostninger og øge udbytterne på markerne.

NY TEKNOLOGI ER EN LØSNING

Lars Skytte er ikke i tvivl om, at ny teknologi - som for eksempel lugerobotter - er en del af løsningen, hvis han vil holde på jordens CO_2 og undgå at lave trykskader i sine marker; men lugerobotter er dyre at anskaffe og svære at finde finansiering til.

- Det kræver en produktion af en vis størrelse i et frilandsgartneri som Skyttes Gartneri, at kunne forrente for eksempel en lugerobot; men har vi lugerobotten, kan vi overkomme at dyrke et større areal, samtidig med at vi både forbedrer kulstofopbygningen i jorden og undgår at lave trykskader på markederne, siger Lars Skytte.

Gennem et driftsfællesskab mellem flere individuelt specialiserede landbrug, ville et frilandsgartneri ved at indgå i sædskifterne på andre landbrugs marker kunne opnå adgang til arealer af en størrelse, der vil kunne forrente indkøbet af de teknologier, der efter Lars Skyttes mening kan understøtte grøntsagsproduktionen på et marked, hvor afregningspriserne er under konstant nedadgående pres.

LANGSIGTEDE AFTALER

- Idéen til at etablere disse driftsselskaber er helt klart udsprunget af vores egen hverdag her på gartneriet. Vi samarbejder allerede med andre økologiske landmænd, hvor vi indgår i sædskiftet; men disse aftaler er både mundtlige og kortsigtede, hvilket er en udfordring, fordi vi er i gang med et generationsskifte, hvor to af mine ansatte gennem et stykke tid har overtaget en større og større andel af Skyttes Gartneri. De forventer, at det vil være svært at få lån med sikkerhed i kortsigtede mundtlige aftaler.

- Her ville et driftsselskab med skriftlige, langsigtede aftaler mellem fællesskabets landbrug helt klart være en fordel for nyetablerede landmænd, der har brug for en startkapital, siger Lars Skytte.

KAN HJÆLPE HINANDEN

For 100 år siden gik de mindre landbrug sammen for at danne andelsselskaber, der kunne stå for forarbejdningen af gårdenes produkter. Etableringen af driftsselskaber mellem flere specialiserede landbrug, som i et samarbejde sikrer hvert enkelt deltagende landbrugs robusthed, kan blive nutidens nye landbrugsbevægelse, som kan sikre skiftet fra det landbrug, vi kender i dag, til et landbrug, hvor moderne teknologi både bidrager til en mere økologisk bæredygtig landbrugsproduktion og en bedre balance mellem arbejde og fritid for den enkelte landmand.

- I et driftsfællesskab kan vi aftale, hvordan vi gensidigt kan hjælpe hinanden, så mælkeproducenten også kan få ferie en gang imellem, eller når der er brug for mange hænder på et landbrug i en kort periode. Vi kan også samarbejde om at ansætte ingeniører, som kan håndtere de robotter, vi indkøber - eller om at skabe socialt ansvarlige arbejdspladser for de borgere, der er på kant med det almindelige arbejdsmarked, siger Lars Skytte.

MENNESKER FØR SYSTEMER

På spørgsmålet om, hvorvidt det også er tanken, at driftsfællesskabet kunne tænkes at skulle stå for indkøbene af den teknologi, der skal komme landmændene i fællesskabet til gode, er svaret et klart: Nej.

- Fællesskabet skal ikke ske på bekostning at den enkelte landmands frihed. Den østeuropæiske historie har vist os, hvor galt dét kan gå. Hvert enkelt driftsselskab, bør vælge en samarbejdsform, der er tilpasset medlemmerne individuelle ønsker og behov. Jeg forestiller mig, at vi kan indgå i et driftsfællesskab, hvor det er systemet, der tilpasser sig mennesket - og ikke omvendt, siger Lars Skytte og tilføjer:

- Der skal selvfølgelig være én eller anden form for organisering i driftsfællesskabet. Udfordringen bliver at finde balancen mellem den enkeltes frihedsgrader og pligten over for fællesskabet. I hvert fald tror jeg, det bliver nødvendigt, at alle deltagerne bidrager med en vis procentdel af deres overskud til en 'fond' i driftsfællesskabet, så vi løbende kan udvikle driftsfællesskabet og gøre det lettere for unge landmænd at etablere sig og blive en del af driftsfællesskabet.

St. Vildmosens Naturgræsningsfællesskab

Da en række forpagtere af arealer i St. Vildmosen i 2015 erfarer, at Staten har sat St. Vildmose til salg, danner de et iværksætterselskab med henblik på at købe området. De vil sikre fortsat afgræsning og høslæt af arealerne i Vildmosen men samtidig udvikle området til en naturattraktion med reetablering af den flora og fauna, der knytter sig til landskabet, samt åbne det for offentligheden med stier og information.

Store dele af St. Vildmose er vedvarende græsarealer. En gruppe landmænd vil bevare afgræsningen, fortælle kulturhistorien og gøre området tilgængeligt for offentligheden. Foto: Peter Søndergaard.

DSL'S ENGAGEMENT I ST. VILDMOSENS NATURGRÆSNINGSFÆLLESSKAB

Det bliver senere i 2015 kendt, at Miljøstyrelsen overtager området, og casen ændrer sig fra at handle om fælles køb til fælles forpagtning og til at udvikle visionen om naturpleje og vildmoseprodukter.

Sammen med Økologisk Landsforening aftales en plan for, hvordan der kan tages fat på denne opgave. Den første periode går dog med at afklare med Naturstyrelsen, om det er muligt at forpagte samlet. Vi udarbejder forskelligt informationsmateriale om planerne og aftaler for, hvordan fælles forpagtning skal håndteres mellem selskabets kapitalejere.

Da det viser sig, at iværksætterselskabet får mulighed for at forpagte en større del af arealerne, finansierer DSL arbejdet med at udvikle en naturplan for området. Der udarbejdes desuden en kalkule for samlet økonomi i naturpleje. Den belyser de reelle omkostninger til naturpleje og kan anvendes til at sikre, at de, der har udgifterne, får dem dækket, inden et evt. overskud fordeles.

FAKTA

- Miljøstyrelsen overtager Ørnefennerne, Ringfennerne og Damfennerne 2016 med det formål at reetablere højmosen. Naturstyrelsens lokale skovdistrikt varetager forvaltningen.
- Ørnefennerne blev fredet i 2000. Fredningen skal sikre fennestrukturen som et kulturgeografisk eksempel på den første kultivering og landbrugsmæssige udnyttelse af mosen.
- Arealerne afgræsses og høslættes.
- Vildmosetilsynet står for tilsyn, fjerner uønsket opvækst og vedligeholder læhegn, grøfter og veje.
- 18 landmænd har etableret St. Vildmosens Natur-græsningsselskab IVS.
- Selskabets formål er at skabe synergi mellem naturpleje og dyrevelfærd, bevare og formidle kulturhistorien, udvikle specialproduktion af kød og skabe lokale arbejdspladser.

Samarbejder omkring naturgræsningsfællesskabet

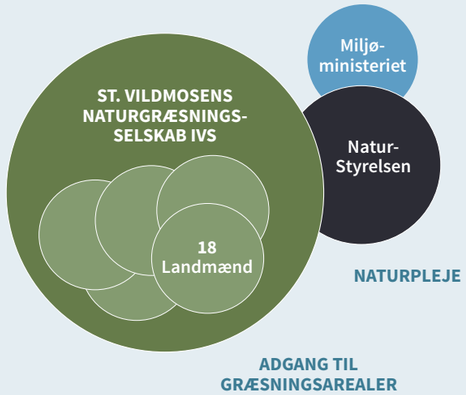

PARTER OG RELATIONER

18 landmænd har organiseret sig i St. Vildmosens Naturgræsningsfællesskab IVS. Landmændene deler en vision om at forene afgræsning, høslæt og naturpleje i en åben og publikumsvenlig driftsform med formidling af de særlige natur- og kulturhistoriske forhold.

Miljøstyrelsen ejer området, som forvaltes af Naturstyrelsen. Samarbejdet mellem landmænd og Naturstyrelsen foregår formelt gennem forpagtningsaftaler, der er præget af kortsigtede og modsatrettede økonomiske interesser.

Naturgræsningsfællesskabet, der forpagter en del af Ørnefennerne, samarbejder på det praktiske plan med andre kvægholdere, der har dyr i området. Alle har desuden tæt samarbejde med statsansatte hyrder, som passer hegn og dyr i græsningssæsonen.

AFTALER

Kapitalselskabet St. Vildmoses Naturgræsningsfællesskab IVS er et almennyttigt selskab.

Det koster 4.000 kr. at blive medejer/kapitalejer, og dette beløb forrentes ikke. En kapitalejer skal være aktiv dyreholder.

Når Naturstyrelsens udbud kendes, sendes en tilkendegivelseserklæring til kapitalejerne i selskabet. Disse har fortrinsret til tidligere forpagtede arealer. Når og hvis selskabet vinder udbuddet, og de ønskede arealer er tildelt jævnfør tilkendegivelser, fordeles evt. overskydende arealer ligeligt mellem interesserede kapitalejere.

ØKONOMI

Landmændene i kapitalselskabet betaler over en seksårig aftale en leje, der modsvares af grundbetaling og øvrige tilskud. Den reelle leje udlignes dermed til 0 kr. under forudsætning af, at der ikke kommer udefrakommende og uforudsete omkostninger.

- Forpagtningsafgiften reguleres årligt med nettoprisindekset
- Forbehold for udefrakommende reguleringer og lovændringer
- Forbehold for ændringer af støttebeløb
- Afgiften forfalder forud hver 1. maj; tilbagebetaling sker, når udlejer modtager grundbetaling og øvrige tilskud.

Eksempel: Der betales 3.000 kr./ha og søges grundbetaling på 1.900 kr., plejetilskud på 1.650 kr. samt eventuelt omlægningstilskud til økologi. Selskabet opnår et lille provenu, som anvendes til administration.

Naturpleje på disse betingelser er en likviditetsmæssig udfordring, da forpagtningsafgiften falder i april, og tilskuddene langt senere.

ERFARINGER OG LÆRING

Landmændene i Naturgræsningsfællesskabet har lagt et stort stykke arbejde i at udvikle selskabet og udvist stor samarbejdsvilje over for Naturstyrelsen. At etablere en ny type samarbejde om naturpleje i et nyt selskab og i samarbejde med Naturstyrelsen, for hvem det var nyt at forvalte St. Vildmose, har været en udfordrende og ofte frustrerende opgave.

Dialogen med styrelsen har ikke været gennemsigtig, og uklare meldinger om priser, tidsfrister og vilkår for udbud har skabt usikkerhed blandt landmændene.

Dette til trods holder selskabet fast i visionerne. Udfordringen er at komme til at dele disse med Naturstyrelsen.

I St. Vildmose og andre steder, hvor der er behov for og ønske om naturpleje, vil det være til stor nytte at etablere et reelt samarbejde med jordejer med langsigtede aftaler og fælles visioner for arealet suppleret af en transparent og solidarisk forpagtningsmodel.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)
DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening
VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

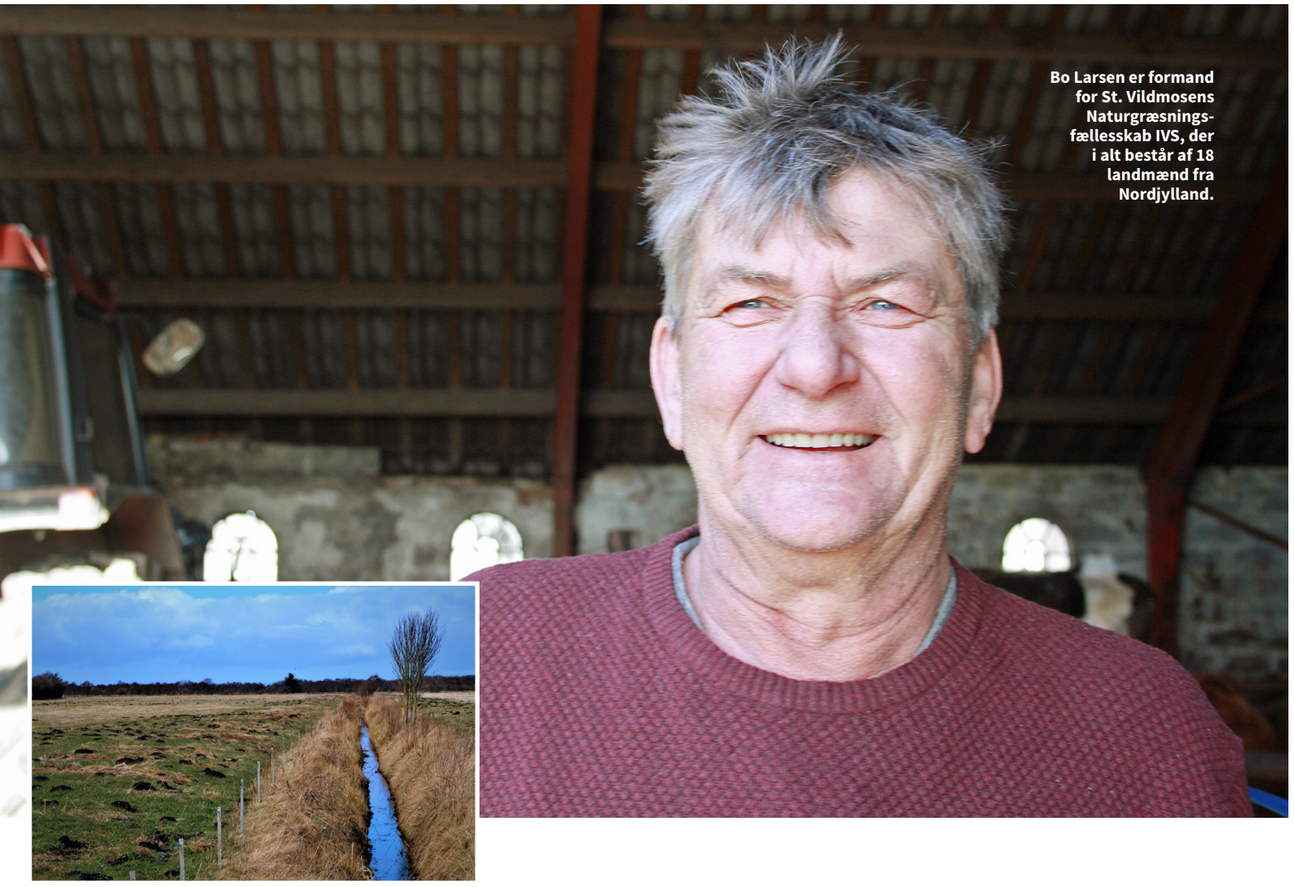

Bo Larsen er formand for St. Vildmosens Naturgræsnings-fællesskab IVS, der i alt består af 18 landmænd fra Nordjylland.

Det er synd, at folk i Brønderslev har så lidt KENDSKAB TIL OMRÅDET

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

I den yngre bronzealder omdannedes 60 km² i Nordjylland til højmose. I dag er det meste af højmosen drænet, og landskabet er forandret; men lokaliteten er stadig kendt som Store Vildmose. Ørnefennerne dækker 477 ha af Store Vildmose, og de karakteristiske engarealer, som gennemskæres af grøfter og læhegn, er i dag fredet med henblik på blandt andet at bevare områdets kulturgeografiske værdi.

Området tiltrækker sjældne fuglearter som kongeørn, trane og storspove. Derudover har en gruppe landmænd fra egnen kastet deres kærlighed på Ørnefennerne, hvilket er resulteret i, at de har stiftet St. Vildmosens Naturafgræsningsfællesskab IVS. Selskabet arbejder for at udvikle en samlet strategi for afgræsningen af fennerne, bevare den unikke natur og åbne området mere op for offentligheden.

- Det er et helt fantastisk område, og det er synd, at folk inde i Brønderslev har så lidt kendskab til stedet, siger Bo Larsen, der er formand for St. Vildmosens Naturgræsnings-fællesskab IVS.

Selskabet blev i sin tid dannet, da Natur-Erhvervstyrelsen luftede planer om at sætte hele Store Vildmoseområdet til salg. 18 lokale landmænd, som forpagtede jord af styrelsen i Ørnefennerne, besluttede sig for i fællesskab at byde på jorden, for at sikre græsning til deres dyr. Samtidig ville de åbne området mere for offentligheden.

- Det hele endte med, at Miljøstyrelsen købte Store Vildmose - og det kunne jo have været enden på vores selskab; men vi besluttede at fortsætte samarbejdet, og at det fremover er selskabet, der byder, når græsningen af arealerne i først og fremmest Ørnefennerne og til dels Ring- og Damfennerne kommer i udbud, fortæller Bo Larsen.

Vi ser en samfundsnyttig gevinst af, at selskabet arbejder for at åbne området mere for offentligheden gennem udlægning af fodstier, opsætning af informationstavler og på sigt måske også via en hjemmeside og en informationsmedarbejder, der kan tage folk med på guidede ture i området.

- LONE ANDREASEN, PROJEKTLEDER I DSL

NATURGRÆSNINGSFÆLLESSKABET ØNSKER AT KOMBINERE AFGRÆSNING AF FREDEDE ENGAREALER MED NATUR- OG KULTURFORMIDLING

EN DSL-CASE

St. Vildmosens Naturafgræsningsfællesskab IVS blev stiftet i foråret 2015, og nogenlunde samtidig blev selskabet en case i Det samfundsnyttige landbrug, DSL, som er et projekt, Økologisk Landsforening gennemfører med bevilling fra Villum Fonden.

- Naturgræsningsfællesskabet er interessant for DSL, fordi de arbejder på at skabe et samarbejde med myndighederne om at udvikle den rette naturpleje, så afgræsningen kommer til at foregå i overensstemmelse med den ønskede natur- og landskabsudvikling, siger Lone Andreasen, der er projektleder i DSL. Hun tilføjer:

- Derudover ser vi også en samfundsnyttig gevinst af, at selskabet arbejder for at åbne området mere for offentligheden gennem udlægning af fodstier, opsætning af informationstavler og på sigt måske også via en hjemmeside og en informationsmedarbejder, der kan tage folk med på guidede ture i området.

FEM-ÅRIGE AFTALER

Sidste år blev 18 af de 62 fenner i Ørnefennerne sat i udbud med virkning fra 1. januar i år. I år er yderligere to fenner i udbud. Forpagtningsaftalerne indgås som fem-årige aftaler. Naturafgræsningsfællesskabet bød sidste år på ca. 130 ha i Ørnefennerne fordelt på de 18 fenner. Naturstyrelsen valgte at beholde godt 30 ha selv. Resten - ca. 98 ha fordelt på 11 fenner - forpagtede Naturafgræsningsfællesskabet. Fristen for bud på de to sidste fenner var 7. april i år. I 2018 skal forpagtningen for de resterende 337 ha fornys.

- Alle arealer, som drives af selskabet, drives eller omlægges til økologisk drift, fortæller Bo Larsen.

Dette er godt i tråd med, at Naturstyrelsen har vedtaget, at økologiske bedrifter har fortrinsret til at forpagte arealerne i Ørnefennerne.

- Selskabet kan sikre en ensartet forvaltning af området, og fordi vi alle er her fra området, har vi gode muligheder for at øge samarbejdet med lokalsamfundet, siger Bo Larsen og tilføjer:

- De fleste af ejerne i selskabet har haft dyr på og været knyttet til Ørnefennerne og Store Vildmose i mange år og gennem flere generationer. Vi er ikke bare knyttet til området. Vi har også opbygget kendskab til og faglig forståelse for de særlige udfordringer, der knytter sig til afgræsningen i Store Vildmose.

Bo Larsen forventer, at disse kompetencer vil komme både området, naturen samt gamle og nye afgræssere i området til gode i takt med, at St. Vildmosens Naturgræsnings-fællesskab overtager forpagtningen af Ørnefennerne.

PLEJEPLAN

Ørnefennerne er en del af Natura2000; men Naturstyrelsen har ikke kortlagt eller beskrevet naturtilstanden i området i detaljer. Denne opgave er til gengæld blevet løst takket være DSL, som har hyret Lisbeth Nielsen og Anna Bodil Hald fra Natur & Landbrug Aps til at lave en samlet udviklingsplan i forbindelse med naturpleje i Ørnefennerne. Planen har fået input om økonomi fra Økologisk Landsforening. Desuden har Rune Sø Neergaard fra Amphi Consult bidraget med info om fuglearterne. St. Vildmosens Naturafgræsningsfællesskab IVS vil følge anbefalingerne i rapporten på de arealer, de forpagter.

Rapporten er i skrivende stund endnu ikke offentliggjort; men Natur & Landbrug kommer med anbefalinger til naturplejen på arealerne, som tager særlige hensyn til fugle - hvoraf en del arter er sjældne. Desuden kan der stiles mod at fremme grundlaget for sommerfugle - måske endda den sjældne sommerfugl Hedepletvinge, som ikke er set de senere år, men som forhåbentlig stadig eksisterer i Vildmoseområdet. Her kan der arbejdes med at fremme vilde fourageringsplanter for de voksne sommerfugle. Der er også forslag i rapporten til, hvordan man både kan tilgodese offentlighedens store interesse for stedets kongeørnepar og samtidig beskytte kongeørnene mod forstyrrelser.

For at sikre en humusbevarende drift af engene, som det er foreskrevet i fredningen, anbefaler Lisbeth Nielsen holistisk afgræsning på fennerne, og at afvandingen løbende tilpasses behov for at modvirke en høj tørveomsætning.

VILDMOSEKØD

Lisbeth Nielsen har også vurderet mulighederne for at markedsføre kødet fra de græssende kreaturer som 'Vildmosekød'.

"Hvis det skal være attraktivt for landmandsgruppen at starte afsætning af et lokalt specialprodukt, kræver det imidlertid en længerevarende kontrakt for brug af Ørnefennerne. Det forventes at være en fordel for både lodsejer og landmænd, at sådan en afsætning etableres," skriver Lisbeth Nielsen i rapporten.

Herom siger Bo Larsen:

- Vi håber i naturgræsningsfællesskabet, at Naturstyrelsens lokale skovdistrikt, som står for driften af Store Vildmose, vil tage et møde med os og DSL, hvor vi kan præsentere dem for de forslag, vi har til at udvikle naturplejen i Ørnefennerne. Man kan ikke afgrænse naturplejeindsatsen til de måneder, dyrene er på græs. Vi har også ansvaret for dyrenes velfærd i vintermånederne. Og foder og opstaldning i disse måneder skal betales. Derfor er det utroligt vigtigt, at vi får synliggjort, at naturpleje er en samfundsopgave. Det vil give goodwill til de landmænd, der løfter denne opgave. Og de vil få øget opmærksomhed omkring de produkter, de afsætter fra naturplejen. På denne måde kan man sikre, at de landmænd, der lægger dyr til plejen, får deres udgifter dækket.

Efter en kort pause tilføjer Bo Larsen:

- Vi kan med andre ord - hvis vi blot bruger vores sunde fornuft - få både lokalt kød og mere natur, uden at det koster mere; men det kræver, at myndighederne og landmændene kan finde ud af at tale sammen.

Topkærgaard

Kim Qvist og hans familie vil udvikle et landbrug med sociale arbejdspladser på Topkærgaard. Kim har kontakt til Huset Venture, der er vant til at samarbejde med kommuner om sociale arbejdspladser. Med udgangspunkt i et landbrug med ægproduktion, slagtekyllinger, får, svin, korn, frugt og grøntsager samt en gårdbutik vil de skabe sociale arbejdspladser til 10-14 borgere.

Hele familien er involveret i arbejdet med at etablere et multifunktionelt landbrug på Topkærgaard. Fra venstre Kim og Lene Qvist, Sille, Clara og Anders Quist Duus. Foto: Morten Telling

DSL'S ENGAGEMENT I TOPKÆRGAARD

Topkærgaard er case i Det Samfundsnyttige Landbrug på grund af de sociale arbejdspladser og samarbejdet med kommunen herom. Økologisk Landsforening og Kim Qvist lægger sammen en plan for, hvordan landbruget og de sociale arbejdspladser skal etableres. DSL finansierer, at der udarbejdes en forretningsplan for Topkærgaard, og at en jurist kan bistå Kim Qvist med både de sociale og finansielle aftaler, han skal have på plads for at kunne drive Topkærgaard efter ønskerne.

DSL bidrager i denne case til at belyse hvilke økonomiske konsekvenser, det har for borgeren, landbruget, kommunen og samfundet, at landbruget kan tilbyde sociale arbejdspladser.

DSL bidrager desuden til at igangsætte omlægningen af landbruget til økologi og deltager i møder med bl.a. kommunen angående udarbejdelse af en naturplan for området omkring Topkærgaard, da Aarhus Kommune henter en del af sit drikkevand her.

FAKTA

- Topkærgaard, der ejes af Kim Qvist og hans familie, er beliggende tæt på Aarhus.
- 46 ha jord – ejet og lejet – dyrkes med korn, frugt, grøntsager og bær.
- Planlagt dyrehold: høns og slagtekyllinger, får og svin.
- Et mindre hønsehold er etableret i mobilt hønsehus.
- Der er etableret gårdbutik med stort økologisk sortiment.
- I samarbejde med Aarhus Kommune og ekstern partner tilbyder Topkærgaard arbejde til borgere med særlige behov. Målgruppen er traumeramte krigsveteraner.

www.facebook.com/topkaergaard // www.topkaergaard.dk

Samarbejder omkring Topkærgaard

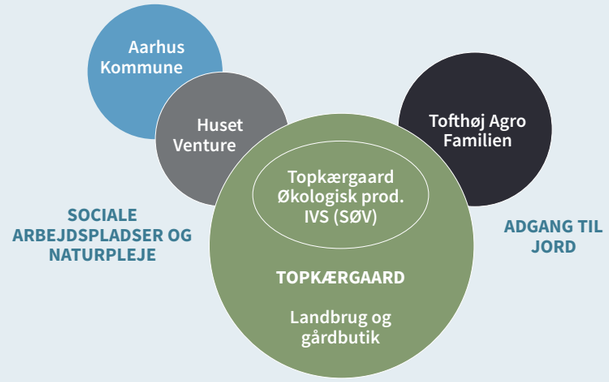

PARTER OG RELATIONER

Kim Qvist har sammen med hustru, datter og svigersøn udviklet en vision for et multifunktionelt, bynært og socialt ansvarligt økologisk landbrug. Familiens samarbejde omhandler bolig, økonomi og det daglige arbejde i butik og landbrug.

For at gøre købet af ejendommen muligt er der indgået samarbejde med en ekstern investor.

Topkærgaard er en socialøkonomisk virksomhed, hvor gartneri, landbrug, hønseri og gårdbutik skal være arbejdsplads og springbræt for mennesker i udkanten af det almindelige arbejdsmarked. Indsatsen sker i samarbejde med Aarhus Kommune og Huset Venture.

AFTALER

Topkærgaard er registreret som enkeltmandsfirma af Kim Qvist. Topkærgaard lejer jord og driftsbygninger af familien og af ekstern investor, Tofthøj Agro.

Bygninger og otte ha jord ejes af familierne Qvist og Quist Duus med 50 pct. hver. Der er lavet en samejeoverenskomst.

Topkærgaard – Økologisk produktion IVS er registreret som en Social Økonomisk Virksomhed (SØV).

Der er indgået aftale med Tofthøj Agro ApS om de resterende 36 hektar. Den beskriver bl.a., hvordan Kim Qvist er stillet, hvis jorden handles.

Der er indgået aftale med Huset Venture om ressource- og afklaringsforløb for borgere primært i Aarhus Kommune.

Der foreligger en aftale med en økologisk grossist om samhandel og lagerfaciliteter på Topkærgaard.

ØKONOMI

Et puslespil af mange samarbejdsaftaler skaber det finansielle grundlag for, at Kim Qvist kan etablere virksomheden Topkærgaard, at den har adgang til jord, kan etablere driftsgrene og har sociale arbejdspladser.

Kim Qvist modtager for at organisere sig med sociale arbejdspladser et mentorbeløb pr. borger i afklaring. De borgere, der afklares til fleksjob og en social arbejdsplads, får en bedre lønindkomst, en afklaret situation og et arbejdsmæssigt tilhørsforhold, hvilket ofte medfører en mere meningsfuld og selvhjulpen tilværelse. Topkærgaard får arbejdskraft til mange af de manuelle gøremål, der er i landbruget mod at betale løn for et aftalt antal timer. Resten af lønnen betaler kommunen.

Kommunen betaler mere for et fleksjob end kontanthjælpsydelse men har besparelser i forhold til den opfølgning og kontakt, som ellers er forbundet med kontanthjælp. Samfundet kan have flere fordele ved sociale arbejdspladser. Der findes ikke undersøgelser, der beregner økonomien heri, men det drejer sig f.eks. om øget skatteindtægt, nedsat medicinforbrug og bortfald af boligstøtte og andre offentlige ydelser.

ERFARINGER OG LÆRING

Det kan være et langt, sejt arbejde at etablere kontakter til jobcentre mv. Når det er gjort, skal man fortælle sin historie og forklare, hvad man gerne vil. Der skal laves aftaler om hvilke borgere og hvilke forløb, der skal være tale om. Arbejdsfunktioner skal identificeres og beskrives. Det skal afklares, om der udbetales mentorstøtte eller andet vederlag. Der skal etableres forbindelse og dialog med relevante sagsbehandlere, og slutteligt skal borgere visiteres til tilbuddet. Undervejs skal detaljer som transport, timeantal samt frokost- og omklædningsforhold afklares.

Trods stort ønske fra Topkærgaards side om at tage imod borgere, trods ihærdighed og et godt netværk, og trods positive reaktioner fra implicerede parter har det taget næsten et år at etablere de første arbejdspladser.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)

DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening

VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

- Jorden er helt død. Ejeren gav den et ordentlig skud Round-up sidste efterår, siger Kim Qvist, mens han graver rundt i jorden med hænderne mellem stubbene fra vinterhveden på en af Topkærgaards marker, som han nu omlægger til 'socialøkologisk drift.

Kim vil hjælpe KRIGSVETERANER

TEKST OG FOTO: JAKOB BRANDT

Kim Qvist har lejet landbruget Topkærgaard på 46 ha, som ligger i udkanten af landsbyen Kasted syv-otte km nord for Rådhuspladsen i Aarhus.

Her er han i gang med at indrette et multifunktionelt landbrug, hvor han i tæt samarbejde med Aarhus Kommune og Huset Venture vil etablere et større antal socialøkonomiske arbejdspladser.

Huset Venture har afdelinger flere steder i landet og har specialiseret sig i at tilbyde arbejdspladser til borgere, som af forskellige årsager midlertidigt eller varigt er ude af stand til at arbejde på fuld tid.

På Topkærgaard er det tanken, at veteranerne skal hjælpe i marken, samle og rengøre æg, bakse med traktorer og maskiner og passe gårdbutikken m.m.

NATUREN ER EN GOD MEDICIN

Der er ca. 30.000 krigsveteraner i Danmark, og undersøgelser viser, at knap 10 procent af dem lider af posttramatisk stress. Det er dem, Kim Qvist vil være med til at hjælpe til et liv, hvor de bliver bedre til at håndtere krigens oplevelser.

- Vi vil give krigsveteranerne et kvalitativt tilbud, siger Kim Qvist, som er overbevist om, at kontakten med naturen og landbruget er en god medicin for de traumatiserede veteraner.

Rammerne om det nye projekt er en lille tre-længet gård.

Via driftsselskabet Topkær Økologi har Kim Qvist i første omgang lejet ejendommen med forkøbsret i 18 måneder, og nogle af de vigtigste opgaver bliver at få styr på finansieringen af gårdkøbet og omlægningen af landbruget til økologi.

Hele projektet er en smeltedigel af mit liv, som altid har handlet om landbrug, socialt arbejde og politik. Jeg har arbejdet i 20 år inden for det sociale felt og har være forstander for to sociale institutioner. Jeg kender alle problematikkerne og er uddannet familieterapeut.

- KIM QVIST

EN SMELTEDIGEL AF MIT LIV

Beslutningen om at blive selvstændig landmand og institutionsejer har længe ligget og ulmet hos Kim Qvist, som føler sig særdeles godt klædt på til opgaven.

- Hele projektet er en smeltedigel af mit liv, som altid har handlet om landbrug, socialt arbejde og politik. Jeg har arbejdet i 20 år inden for det sociale felt og har været forstander for to sociale institutioner. Jeg kender alle problematikkerne og er uddannet familieterapeut, siger han fra havemøblerne på gårdpladsen, hvor forårssolen for første gang i 2016 presser termometeret op på to-cifrede varmegrader.

Planerne er mange, og Kim Qvist beskriver det som at stå under en stor tragt fyldt med ideer.

- Nu handler det om, at de bliver gennemført i den rigtige rækkefølge. Min største udfordring lige nu er, at døgnet kun har 24 timer, siger Kim Qvist og tilføjer:

- Jeg skal også finde ud af, hvordan jeg skal finansiere selve købet, ombygningen, inventar og etablering af landbruget. Det kan både ske i form af aktier, noget fondseje eller noget helt tredje, siger Kim Qvist, som lader alle døre stå åbne.

Til gengæld er han stålsat på at fastholde visionerne bag Topkærgaard, så eventuelt nye samarbejdspartnere skal gå ind for konceptet. Det gør man i den grad hos samarbejdspartneren i Huset Venture.

10-14 ARBEJDSPLADSER

Huset Venture modtager hvert år flere henvendelser fra virksomheder og projekter, som tilbyder socialøkonomiske arbejdspladser.

- Topkærgaard ligger helt i toppen af de ideer, vi er blevet præsenteret for gennem de seneste år, siger Kjeld Søndergaard, udviklingschef hos Venture.

Han henviser til udenlandske erfaringer, som dokumenterer, at netop det fysiske arbejde med dyrene og jorden på et landbrug er ideelt for mange af de hjemvendte krigsveteraner, som lider af posttraumatisk stress.

Efter hans vurdering er der i det hele taget god overensstemmelse mellem de grundværdier, som både Huset Venture og økologien bygger på, og han håber i fremtiden at få mulighed for at henvise borgere til flere lignende økologiske landbrug, hvor der typisk er brug for flere hænder end på de konventionelle bedrifter.

I første omgang forventer Kjeld Søndergaard, at Topkærgaard bliver arbejdsplads for 10-14 ansatte, som arbejder fra 2-6 timer dagligt.

KIM QVIST SAMLER SUMMEN AF ET HELT LIV I ARBEJDET MED AT INDRETTE ET MULTIFUNKTIONELT LANDBRUG MED SOCIAL-ØKONOMISKE ARBEJDSPLADSER, SOM PRIMÆRT BLIVER MÅLRETTET DE MANGE DANSKE KRIGSVETERANER, DER HAR TAGET POSTTRAUMATISK STRESS MED HJEM FRA SLAGMARKEN.

Nu handler det om, at de bliver gennemført i den rigtige rækkefølge. Min største udfordring lige nu er, at døgnet kun har 24 timer. Jeg skal også finde ud af, hvordan jeg skal finansiere selve købet, ombygningen, inventar og etablering af landbruget. Det kan både ske i form af aktier, noget fondseje eller noget helt tredje.

- KIM QVIST

GÅRDBUTIK I GILDESALEN

Efter planen skal de første veteraner begynde at arbejde på gården i løbet af april 2017, hvor de kan hjælpe med at indrette nye lokaler.

Indtjeningen skal komme fra landbruget, rollen som mentor og salg i gårdbutikken.

Kim Qvist har desuden allerede indrettet en afdeling af staldbygningerne, hvor hustruen skal drive en klinik for muskelmassage.

Nogle af veteranerne skal arbejde i gårdbutikken, som er indrettet i et lokale, der tidligere har fungeret som gildesal. På gården skal der også indrettes et ægpakkeri.

Han har tidligere både drevet først en økologisk gårdbutik og siden et øko-supermarked, så han ved, hvad der skal til.

MOBILE HØNSEHUSE

Det er også tanken, at landbrugselever fra Kalø skal kunne benytte erfaringerne fra Topkærgaard, og nogle af markerne skal udlægges som forsøgsmarker og økologiske byhaver.

- Jeg har aftalt med Niels Nørskov, at han sætter sin første prototype af det mobile hønsehus med plads til 100 høns op her på gården. Sammen har vi planer om at udvikle og bygge større hønsehuse, der får plads til 6-800 høns, siger Kim Qvist.

Hvis der kommer gang i salget af hønsehuse, vil det give gode arbejdsopgaver til krigsveteranerne.

Westergaards Planteskole

Bettina og Lars Westergaard har fem borgere i praktik fra jobcenteret i Kerteminde Kommune. De ønsker at udvide til 10 borgere. Det forudsætter tilbygning, bedre faciliteter og flere aktiviteter på planteskolen. De er udfordret på at skaffe finansiering hertil. De vil desuden forbedre og udvikle samarbejdet med Kerteminde Kommune og evt. andre kommuner for at sikre efterspørgsel efter de sociale arbejdspladser, de tilbyder.

Lars og Bettina Westergaard har etableret sociale arbejdspladser på deres planteskole ved Kerteminde og ønsker at udvide denne del af virksomheden. Foto: Kirstine Mengel

DSL'S ENGAGEMENT I WESTERGAARDS PLANTESKOLE

Sammen med Lars og Bettina Westergaard udarbejder Økologisk Landsforenings udviklingskonsulent en plan for, hvordan tilbygning kan forberedes og finansieres. DSL finansierer rådgivning vedrørende planlægning af byggeri, projektudvikling samt afsøgning af muligheder for at sammensætte en finansiering af kapacitetsudvidelsen.

Der udvikles i casen også en model for, hvordan sociale arbejdspladser gennem Westergaards Planteskole kan udbredes til en gruppe af andre landbrugsvirksomheder hver med ento sociale arbejdspladser. Westergaards Planteskole vil da på vegne af landbrugsvirksomhederne stå for samarbejdet med kommunen - en funktion, der kræver viden, indsigt og erfaring med det socialt-kommunale område for at lykkes. For at udbrede denne model afholder DSL et arrangement på Westergaards Planteskole, hvor Kerteminde Kommune, nabokommuner samt landbrugsvirksomheder inviteres til at deltage.

FAKTA

- Westergaards Planteskole er på 2,7 ha
- Bettina og Lars Westergaard har begge fuldtidsarbejde på planteskolen
- Lars producerer bærbuske og frugttræer
- Bettina er medhjælper i planteskolen og mentor for borgere i praktik
- Westergaards Planteskole er virksomhedscenter for Kerteminde Kommune.
- 95 pct. af borgere i praktik hos Westergaard er kommet videre til en mere meningsfuld og selvhjulpen tilværelse.

www.westergaards.dk

Samarbejder omkring Westergaards Planteskole

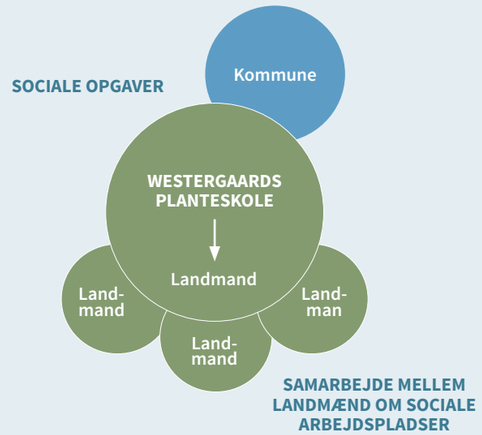

PARTER OG RELATIONER

Diagrammet viser en model for, hvordan en virksomhed – f.eks. Westergaards Planteskole – kunne fungere som bindeled mellem kommune og landmænd, der ønsker at etablere sociale arbejdspladser. Modellen forventes at kunne bidrage til at udbrede og øge antallet af sociale arbejdspladser i landbruget.

Praksis omkring Westergaards Planteskole er for indeværende:
Lars Westergaard står for planteskolens drift og samarbejder med Bettina Westergaard og de borgere, som kommunen har placeret i tilbuddet. Samarbejde med kommune og jobcenter varetages af Bettina Westergaard, der desuden indgår i et lokalt netværk af landbrugsvirksomheder, der også arbejder med sociale arbejdspladser. Det giver sparring og udvikling og lokal forankring, der er vigtig i forbindelse med at finde længerevarende jobs til borgere, der er klar til at komme videre på det østfynske arbejdsmarked.

AFTALER

Westergaards Planteskole har en skriftlig aftale med Kerteminde Kommune om, at planteskolen fungerer som et virksomhedscenter. Aftalen indebærer, at planteskolen stiller minimum fem pladser til rådighed for svage ledige i den østfynske kommune. Kerteminde Kommune har ansvar for visitation, opfølgning og støtte til den placerede borger.

Westergaards og Kerteminde Kommune er i løbende dialog. Mindst én gang årligt afholdes at møde med kommunen, hvor forventninger til samarbejdet afstemmes, og hvor samarbejdsaftalen eventuelt justeres.

Bettina Westergaard supplerer og støtter arbejdsfunktionerne med coachingsamtaler, haveterapi, yoga og mindfulness afhængigt af den enkelte borgers behov og ønsker.

ØKONOMI

Lars og Bettina Westergaard ejer Westergaards Planteskole og har siden 2003 opbygget en solid og voksende kundegruppe til deres højt specialiserede produkter, bl.a. klimatilpassede sorter af hassel- og valnødder samt figner. Driften af planteskolen er grundlag for Lars' indtægt.

Planteskolen har status som virksomhedscenter i Kerteminde Kommune. Planteskolen tilbyder særligt tilrettelagte praktik- og afklaringsforløb for typisk fem borgere ad gangen.

Kommunen yder et fast beløb pr. borger pr. uge i mentorstøtte til Bettina Westergaard.

Lars og Bettina håber i 2017 at kunne finansiere en 130 kvm. multibygning med plads til kontor-, toilet-, frokost- og aktivitetsfunktioner dels ved fundraising dels ved egenfinansiering.

ERFARINGER OG LÆRING

Westergaards Planteskole opnår flotte resultater i kraft af fagligt overskud, en professionel tilgang til både planteskoledrift og det pædagogiske arbejde, og ved en vedholdende og målrettet dialog med jobcenter og kommune.

Samarbejde med kommune og jobcenter om at etablere job på særlige vilkår på et landbrug indebærer typisk kendskab til lovgivning, dialog med sagsbehandlere og overskud til den enkelte borgers særlige behov. Opgaver, som de fleste landmænd helst er foruden.

I Det Samfundsnyttige Landbrug ville vi gerne i samarbejde med en kommune have afprøvet en model, hvor et landbrug specialiserer sig i dialogen med myndighederne og fungerer som et beskyttet 'modtage-landbrug', hvorfra borgerne, når de er klar, kan sendes videre til et netværk af almindelige driftslandbrug (se diagram). Det lykkedes ikke at få en kommune til at gå i dialog om denne modeludvikling.

DET SAMFUNDSNYTTIGE LANDBRUG (DSL)
DSL er et projekt, der har til formål at udvikle modeller for nye landbrugsvirksomheder, som fremmer landbrugets generationsskifte og tager samfundsmæssigt ansvar.
Projektet ledes af Økologisk Landsforening og er finansieret af Villum Fonden.
www.samfundsnyttigtlandbrug.dk

ØKOLOGISK landsforening
VILLUM FONDEN VELUX FONDEN

Det giver rigtig meget mening, at kombinere en planteskole med et socialt ansvar. I hvert fald for Bettina Westergaard fra Westergaards Planteskole på Fyn. Her tager hun en tørn med at fjerne haserne fra hasselnødderne sammen med Marcel Hermes, der er praktikant på planteskolen.

- Fordi det giver RIGTIG MEGET MENING

TEKST OG FOTO: IRENE BRANDT

- Vi vil gerne være med til at tage et socialt ansvar, og fordi det giver rigtig meget mening for os, har vi de sidste tre år været virksomhedscenter for Kerteminde Kommune. Det betyder, at op til fem borgere ad gangen efter langvarig sygefravær kan være i praktik på vores planteskole, siger Bettina Westergaard, som ejer planteskolen, Westergaards Planteskole, sammen med ægtefællen Lars Westergaard.

Parret købte ejendommen på 2,7 ha i 2003, og startede med at bygge en ny bolig til familien. Samtidig startede Lars Westergaard, der er uddannet hortonom, en planteskole på hobby-niveau; men i 2009 sagde han farvel til livet som lønmodtager og har siden brugt al sin tid på planteskolen. Bettina Westergaard er uddannet pædagog. I takt med at planteskolen er vokset, er hun gået mere og mere ind i arbejdet på ejendommen, og de seneste fem år har hun også arbejdet fuld tid på planteskolen.

- Vi har det bedst med at tingene udvikler sig stille og roligt, fortæller Lars Westergaard - hvilket blandt andet har betydet, at parret ikke er startet egen virksomhed med stor gæld. Virksomheden har udviklet sig i takt med, at økonomien har kunnet bære nye tiltag. Økonomisk bæredygtighed og frihed har stor betydning.

STRESSFRI ZONE

Inderst i det ene tunneldrivhus på planteskolen står en gammel zinkbalje med et lille springvand. Gulvet er dækket med velduftende flis og under daddelblomme- og figentræerne står stole og en bænk. En drømmeseng står lidt afsides, hvis der er brug for at slappe af under lidt mere private forhold.

I DSL kan vi dele vores viden og erfaringer og sprede budskabet om, at det både er godt for samfundet og for virksomheden, når den løfter et socialt ansvar.

- LARS WESTERGAARD

LARS OG BETTINA WESTERGAARD DRIVER EN LILLE, HØJT SPECIALISERET ØKOLOGISK PLANTESKOLE PÅ ØSTFYN; MEN DET ER IKKE KUN PLANTER, DER TRIVES I PARRETS PLANTESKOLE

- Her er vores stressfri zone. Én gang om ugen sætter jeg mig her med praktikanterne, og så laver vi mindfulness og aktiviteter inspireret af principperne fra haveterapi, fortæller Bettina Westergaard. Parret lægger vægt på, at praktikanterne ud over at få afprøvet deres arbejdsevne også får redskaber med fra Westergaards Planteskole, som kan forebygge, at de får tilbagefald.

- For mange praktikanter gælder det, at de på deres arbejde i årevis har givet sig selv 100 pct.; men de glemte undervejs at passe på sig selv, siger Bettina Westergaard, og Lars Westergaard supplerer:

- Her kan vi hjælpe dem med at finde ud af, hvad de fremadrettet kan gøre, så de forebygger, at de igen bliver ramt af stress.

De fleste praktikanter er på planteskolen i 13 ugers forløb, men opholdet kan forlænges, hvis der er brug for det.

Ligesom det er vigtigt for Bettina og Lars Westergaard, at de mennesker, der kommer i praktik på planteskolen, kommer videre i en positiv retning, når praktikken er slut, er det også vigtigt for parret, at det samfundsnyttige arbejde sker i et samarbejde med andre. De er derfor begge meget begejstrede for, at Westergaards Planteskole er en del af Det Samfundsnyttige Landbrug, DSL, som er et projekt, Økologisk Landsforening har fået penge fra Villum Fonden til at gennemføre.

- I DSL kan vi dele vores viden og erfaringer og sprede budskabet om, at det både er godt for samfundet og for virksomheden, når den løfter et socialt ansvar, siger Lars Westergaard.

ET SKRIDT AD GANGEN

Som planteskolen har udviklet sig skridt for skridt, er også virksomhedens vej mod status som socialøkonomisk virksomhed udviklet gennem årene.

- Egentlig startede det med, at vi for fem år siden blev kontaktet af en lokal integrationsgruppe, som ville høre, om vi ikke havde lyst til at tilbyde arbejde til en flygtning, som skulle lære dansk. Det blev en succes, og lidt efter lidt begyndte Kerteminde Kommune at bruge os som praktiksted for borgere, der havde brug for et jobtræningsforløb, fortæller Bettina Westergaard, som siden har fået honorar for at være mentor for praktikanterne. Pengene er givet godt ud, for i omegnen af 95 pct. af de borgere, der har været i praktik på Westergaards Planteskole, er kommet videre enten på arbejdsmarkedet eller blevet afklaret til fleksjob efter praktikperioden.

- Vi stiller ikke krav om, at praktikanterne skal kunne noget specielt, når de starter her; men de skal selv ville det, og de skal selv kunne se idéen i, at de er her. Og det har hidtil fungeret rigtig godt. Så nu vil vi gerne tage næste skridt, siger Bettina Westergaard.

VISIONEN

- Vi ønsker at udvide med en ny bygning, så vi har faciliteter, der passer til det, arbejde vi udfører, og vi vil meget gerne udvide kapaciteten, fortæller Bettina Westergaard.

- Hér har vi planer om at bygge 120 kvm., hvor der bliver plads til et grupperum, et køkken samt bad og toilet til vores praktikanter, fortæller Bettina og Lars Westergaard, da de viser rundt på planteskolen. Og 'her' er i forlængelse af en eksisterende bygning. Arealet er tilplantet med træer og buske, som Lars Westergaard tager podekviste fra. Træerne og buskene skal flyt-tes, og så er man klar til at bygge; men først skal der findes penge til projektet.

- Vi kan ved at tage et lån selv betale halvdelen af udgiften, som vi anslår vil være ca. 1 mio. kr. Resten forsøger vi at få finansieret ved at søge midler i forskellige fonde, siger Bettina Westergaard.

Den nye bygning er en forudsætning for, at endnu flere praktikanter kan få glæde af et tilbud på Westergaards Planteskole. I dag er det pladsen omkring spisebordet i køkkenet i parrets privatbolig, der sætter grænsen for, hvor mange der er plads til.

- Samtidig undersøger vi muligheden for at blive godkendt som en social-økonomisk virksomhed. Vores drøm er på sigt at få mulighed for at ansætte et par mennesker i fleksjob. De kan for eksempel aflaste os på kontoret eller i andre opgaver, så vi kan få frigivet tid til at lave endnu flere træer. Samtidig vil vi kunne udvide vores tilbud om mindfulness og haveterapi med yoga og coaching, fortæller Bettina Westergaard.

Lars og Bettina Westergaard har sat sig i den stress-frie zone, som er et af planteskolen haveterapeutiske tilbud til praktikanterne, der nyder godt af det gode arbejdsklima og de regenererende grønne omgivelser på Westergaards Planteskole.

APPENDIX

TILGANG TIL UDVIKLING AF MODELLER FOR FREMTIDENS LANDBRUG

Værdiskabelsen i de nye modeller for fremtidens landbrug sker gennem samarbejde. Der er derfor i projektet Det Samfundsnyttige Landbrug gjort en del overvejelser om de samarbejder, der er etableret. De er opsamlet nedenfor.

De nye modeller lægger op til, at landmænd i højere grad samarbejder med andre landmænd. Det drejer sig om samarbejde mellem etableret og ung landmand, mellem landmænd specialiseret i forskellige driftsgrene i et lokalt økosystem og mellem landmænd om udviklingen af nye driftsformer.

Specialisering skaber grundlag for kompetenceopbygning og anvendelse af ny teknologi – styrings- og automatiseringssystemer baseret på biologisk viden – men fordrer et samarbejde mellem de specialiserede virksomheder i et lokalt økosystem for også at fremme den økologiske dyrkningsform gennem bl.a. sædskifteeffekter, bedre udnyttelse af næringsstoffer og opbygning af jordfrugtbarhed. Samarbejde omkring nye driftsformer indarbejder principper fra naturen, har fokus på produktion med små investeringer samt på at bidrage til øget biodiversitet, positiv effekt på klimaet og andre samfundsnyttige gevinster.

Modellerne udviklet i nærværende projekt fører til, at fremtidens landmænd i højere grad forpagter, lejer eller deler jord, bygninger og produktionsapparat. Herved kan landmænd etablere sig med væsentligt lavere kapitalbehov. Ejerne af jord og bygninger adskilles fra landbrugsvirksomhederne og bliver nye samarbejdspartnere for landmænd eller landbrugsvirksomheder.

Kommuner eller andre offentlige institutioner indgår som samarbejdspartnere i de nye modeller på forskellige måde. De optræder som forvaltere af det lokale økosystems strømme, de er initiativtagere til transformationen af samfundet/fællesskabet i en mere økologisk retning, f.eks. gennem offentlige køkkener, der aftager økologiske fødevarer. Der kan også være tale om, at kommunale arealer skal plejes for at skabe biodiversitet, eller at organisk affald fra have, park og husholdninger transformeres fra affald til næring og kulstofopbygning i landbrugsjorden. Kommunerne er tillige samarbejdspartnere for landmænd i forbindelse med at skabe sociale arbejdspladser til dem, som har brug for andre vilkår, end det almindelige arbejdsmarked tilbyder.

Endelig optræder borgere også som samarbejdspartnere for landmænd i projektets modeller. Der er gennem en periode sket en adskillelse af land og by med flere led mellem forbrugere og landmænd. I modellerne bliver forbrugere til borgere, idet de på forskellig måde bliver aktive i forhold til produktionen gennem investering i økologisk jord eller i en økologisk landbrugsvirksomhed eller ved at indgå aftaler om at aftage økologiske produkter. Med borgernes investeringer får landmændene tilført en rolle som forvalter af samfundets fælles livsgrundlag – de lokale økosystemer.

TYPER AF SAMARBEJDER

Der er i projektet skabt en række modeller for samarbejde omkring fremtidens landbrug. Typerne af samarbejder, som de nye modeller rummer, er illustreret i en figur. Principperne bag figuren er beskrevet nedenstående.

Samarbejde mellem landmænd

Centralt i midten af figuren og markeret med grønt er samarbejder mellem landmænd. Landmænd går sammen om at danne et selskab til at drive et landbrug eller indgår aftaler om delelandbrug og drifts- eller kulturfællesskaber.

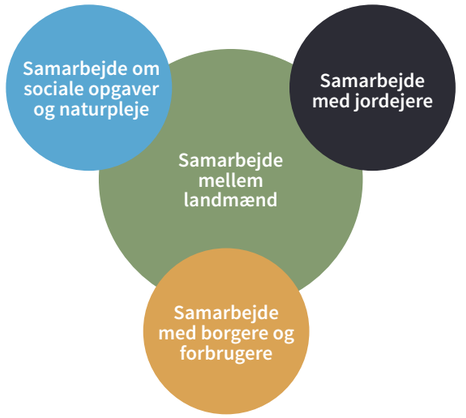

Samarbejde med jordejere

Landmænd samarbejder med jordejere (sort). Landmænd eller samarbejder mellem landmænd kan indgå forpagtningsaftaler eller aftaler om at anvende arealer til forskellige formål og i forskellige perioder f.eks. aftaler om afgræsning, naturpleje, dyrkning af grøntsager mv. I mange tilfælde er jordejere etablerede landmænd, f.eks. når der etableres delelandbrug. Staten, kommuner eller selvejende fonde kan også være jordejere, der f.eks. har naturarealer, som skal plejes.
Der kan også være tale om lokale jordfonde, der er etableret med det formål at erhverve jord og forpagte det ud til økologiske landmænd.

Samarbejde med kommunen

Landmænd samarbejder med kommuner (blå). I samarbejdet med kommuner bidrager landbrug til at etablere sociale arbejdspladser for mennesker på kanten af arbejdsmarkedet. Landmænd samarbejder med kommuner om naturpleje i kogræsserlaug, om at recirkulere organisk materiale og om at levere sunde fødevarer til offentlige køkkener mv.

Samarbejde med borgere

Landmænd samarbejder med borgerne (orange). Ved at indgå samarbejder med borgere omkring etablering af et selskab til at drive landbrug fremskaffer landmænd driftskapital. I nærværende projekt er begrebet folkefarm udviklet som betegnelse for dette. Landmænd kan også indgå aftaler med borgere om forudbetalinger for et bestemt produkt, som leveres efterfølgende. Herved fremskaffes likviditet til produktionsudgifterne, og landmanden sikrer sig afsætning for et produkt ved at indgå samarbejdsaftaler herom med borgerne, f.eks. i form af abonnementsordninger. Landmænd kan også indgå aftaler med borgere gennem en forening, der støtter en given produktion eller et givent formål, f.eks. 'koklappeaftaler'. Der er mange varianter af løsere samarbejder med borgere til fremskaffelse af kapital. Herunder hører også forskellige typer af crowdfunding.

UDVIKLING AF SAMARBEJDER

På baggrund af arbejdet i casene er der opstillet et forløb for udviklingen af et samarbejde:

1. Igangsætning af samarbejde. Indledningsvis besluttes, hvilket samarbejde, der skal etableres, hvilke samarbejdspartnere, der er brug for, samt hvilke egenskaber samarbejdspartnerne skal have.

2. Samarbejdspartnerne findes. Det er en god ide at bruge energi på at afprøve hinanden i samarbejdssituationer. Der kan f.eks. aftales prøveperioder. Det kan opfattes som langsommeligt. I denne fase er man ofte ivrig efter at komme videre og får måske ikke testet hinanden tilstrækkeligt grundigt. Men grundighed her kan spare samarbejder for mange senere konflikter og forebygge samarbejder, der ender med aldrig at fungere.

3. Aftale om samarbejde. Arbejdet med at udvikle en aftale for samarbejdet påbegyndes. Det kan resultere i, at parterne finder ud af, at der ikke er grundlag for en samarbejdsaftale, og at der må findes andre partnere.

4. Indgåelse af kontrakt/samarbejdsaftale. Når parterne har formuleret hensigter og ønsker til samarbejdet, kan en advokat inddrages til at udarbejde en aftale. Advokaten skal da have til opdrag at repræsentere samarbejdets interesser men på en måde, så de enkelte parters situation inddrages. Er nogle af parterne usikre på aftalen for deres vedkommende, kan de inddrage en anden advokat til drøftelse heraf. Det er dog tilrådeligt, at en anden advokat gives samme opdrag som den første, dvs. helhedens interesse, idet det kan skabe unødige konflikter med flere rådgivere, som fokuserer på særinteresser. Det handler om at nå frem til en aftale, der fremmer samarbejdet og skaber afbalancerede udviklingsmuligheder for alle parter i aftalen.

5. Implementering. Når aftalen er på plads, skal samarbejdet igangsættes og praktiseres. Det gøres ved at aftale en struktur og praksis for, hvordan selve produktionen i samarbejdet skal foregå, hvordan den planlægges, og hvordan den herefter revurderes og fornyes eller afsluttes.

FREMME AF SAMARBEJDE

Projektet afdækker, at der er forskellige faktorer, der fremmer et vellykket samarbejde. Et samarbejde skal være til fælles bedste. En part, der ikke har fordele af et samarbejde, vil ikke deltage af egen interesse. Samarbejdet i sig selv skal have et perspektiv, men hver enkelt part skal også kunne se en fordel heri. De deltagende landbrugsvirksomheder skal kunne udvikle deres virksomhed i samarbejdet.

For at kunne opbygge en forståelse for og nå til enighed om, hvordan samarbejdsaftalen kan være til fælles bedste og afbalanceres i forhold til deltagende parter, er der brug for åbenhed parterne imellem. Åbenhed kan både vedrøre produktionsforhold, økonomi og planer.

For at et samarbejde fungerer, må der være løbende dialog. Den måde, man taler sammen, er afgørende for, hvordan samarbejdet fungerer. Alle parter skal indgå i dialogen. Ordvalg signalerer, om man har til hensigt at forstå den anden part. Glemmer man at italesætte sine planer og handlinger, kan det afstedkomme uhensigtsmæssige konflikter.
Disse 'regler' for samarbejder kan måske forekomme åbenlyse, men er vanskelige i praksis. For at fremme dialogen er det vigtigt at etablere mødestruktur og praksis for dialogen.

ØKOLOGISK
landsforening